

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Rom

Menmen me tiwei ik

Mit yapirwe hir enun nerp ninaan me God 1:1-17

Menmen God kiriakem mamkepai te kaktaihis 1:18-3:20

Haiu meit himin yaaik ke Krai 5:1-8:39

Menmen God kiriak mit ne Isrel em 9:1-11:36

Menmen mit ne weiwik me God hir nanisesim 12:1-15:13

Pol katip menmen maain hirak kakriakem 15:14-33

Pol katip mit ne Rom him gude mikaru 16:1-27

Him me menmen God kehimitan Aposel Pol hirak kiriakem

¹ *Hi Pol hi hewis tiwei ik ken yi mit ne wit Rom. Hi hire wok mitik ke Jisas Krai. Nipaa hirak kehimitena hi hire mitik aposel kirak hirak keriuweta hi hises menmen im keremem. Hi atip mit miyapir him yaaim me God man haiu mit.

² *Nipaa enum eik God katip hirak kaksuwe menmen mirak yaaim im mamnen. Hirak kewepyapirem katip mit profet em te hir newisim mau tiwei. ³ *Him yaaim im hiram matip me God Nikan kirak Jisas Krai Mitik kaiu luwe. Haiu mertei hirak kire mitik kentar miye pirak hire winaak hirak nepenyek ke mitik iuwe

* **1:1** Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15   * **1:2** Ro 15:25-26; Ta 1:2   * **1:3** Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8

ke weiwik me Juda niuk mirak Devit. ⁴ *God keteiknai Jisas hirak ap kire mitik kerekek au. Himin kirak yaaik kire God. Hirak keteiknai Jisas hirak Nikan kirak keriuwe menmen iuwe hirak kerekyiwekem mar im. Hirak kikiak Jisas kekere nimin ke mit nipaa naa hirak pike kekrit kepu. ⁵ *God han tewenina kehimitena hi hire mitik aposel kirak hentar menmen Jisas Krai kiriakem. Te hirak keriuweta hi eno erer wit wit akaap Krai etip mit him mirak hir enim tewem te hir enisesim. ⁶ God kehimiteni yi mit miyapir ne wit Rom yetike mit miyapir ne wit ham yi yapirwe yi ne Jisas Krai.

⁷ *Te hi hewis twei ik ken yi mit miyapir yeit wit Rom, kerek God hanhan keriuwi kehimiteni yi mit miyapir narak. Hi hanhan God Haai kiau ketike Mitik Iuwe Jisas Krai hirakit tatrekyi menmen yaaim te yi eiyu werek.

Pol hanhan kakno kakir mit miyapir ne Rom

⁸ *Hi ehinin etpi menmen im. Hi atip God eriuwe niuk me Jisas Krai hirak yaaik kentar mit miyapir nerer wit wit hir nemtau yi yises him me Krai. ⁹⁻¹⁰ **God kerek hi hirak menmen mirak heriuwe han kai iuwe te hi hatip mit him yaaim me Nikan kirak, hirak hirekes kertei hekrit hekrit hi hitiwekhi me yi mit en. Hi hitehi God te hirak in ek kakikepa kakwisa hi anen ari yi mit. ¹¹ Hi hanhan anen ari yi mit hi eweti

---

* **1:4** Ap 13:33   * **1:5** Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9   * **1:7**
 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2   * **1:8** 1Te 1:8   * **1:9-10**
 Ef 1:16; Fl 1:18; 1Te 2:5, 10   * **1:9-10** Ap 19:21; Ro 15:23, 32

menmen yaaim God Hımın Yaaik kewetaiyem te hıram mamkepi yi mıt miyapır han tokik eiyu eiyıt. ¹² Menmen hi hetpiyem hıram mar im. Hi akepi ariuwe menmen hi arekyiyem, yi eikepa eiriuwe menmen yi eirekyiyem te haiu emkaapan emriuwere.

¹³ *Nai yinan hi hanhan yi eiyırtei me wı yapırwe hi han kitet anen ari. Au, nıpaa ere in menmen mewena te hi ap anen ari yi mıt au. Hi han kitet hi hari mıt miyapır han ne yi mıt en yi eiyises hım me God. Hi atıp mıt miyapır hım yaaim me Kraıs te mıt han nanisesim hıram mar ke mıtık hırak kamır ni, maain menmen mamwo yapırwe. Mar im hi hanhan yi eiyisesim eiyır ke mıt han hır ap ne weiwık me Isrel hır nisesim. ¹⁴ God hırak kehimıtena hi atıp mıt miyapır hım mırak. Hi eno mıt hır nau werek nanır ke Grik. Hi eno mıt han au nau wit enuk yaank. Hi eno mıt hır nen skul nertei menmen iuwe, netike mıt han au hır nau weinım netaritari menmen im. ¹⁵ Mar keremem te hi hanhan anen yi mıt miyapır ne Rom etpi hım yaaim me Kraıs.

Hım yaaim me Kraıs hıram Iuwe

¹⁶ *Hi ap yınk enuk heriuwe hım yaaim me Kraıs au. Hıram menmen iuwe me God mamkaap mıt miyapır kerek nemtau hım mırak nisesim, hıram mamkepi God kaktorhis. Hıram minın men mıt ne Isrel, maain hıram men mıt hır ap ne weiwık mır au. ¹⁷ *Hım yaaim me Kraıs meteik-nai menmen yaaim God kerekyeiyem kekepai

---

* **1:13** Ap 19:21; Jo 15:16 * **1:16** Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko 1:18, 24; Ap 13:46 * **1:17** Ro 3:21-22; Hab 2:4

hau mamre yaain te hau mamtikerek mamu han kiutip. Hiram menmen im. Mit nemtau him mirak, hir nanisesim te hiram mamikrit menmen me God mamkepi, hiram mamno ere mam+si. Him me God mit newisim mau tiwei matip mar im: “Mit kerek God katip hir yaain nentar hir nemtau him nisesim, hir nantikerek nanu nanit.”

Him me mit hir neweik+n sip newet God.

¹⁸ *God kerek kau wit kirak hirak keteiknai hirak han enuk keriuwe mit miyapir yapirwe kerek neweik+n sip newet menmen mirak, hir niriak enum, hir nepak+n him yaaim neriuwe menmen enum hir niriakem. ¹⁹ *God epei kakiwaank mit kakintar menmen mit nanirteiyem me God hirak nipaa ein keteiknorem. ²⁰ *Nipaa wi kerek God kewis nepni metike ti mit miyapir hir nir menmen hirak kiriakem. Mar keremem te hir nirem hir nertei menmen me God. Hir ap te nanir God kaku nanamir kir au. Hir nertei God hirak kire mekak, hir nertei hirak wisenuk manpenuk kaku kakit tipmain tipmain enum eik, te hir ap nantip God hir nepitariyek te hir ap newenipi niuk mirak au.

²¹ *Hir ap te nantip God hir nepitariyek nanintar nipaa hir nertei God hirak keim+n te hir ninapen newenipi niuk mirak, hir ap netpiwek hirak yaaik au. Hir han kitet menmen enum te han kir enuk ketari menmen yaaim mire mit ne witaan nen yaank ap nemsu si au hir ninatin

* **1:18** Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12   * **1:19** Ap 14:15-17, 17:24-28

* **1:20** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi 11:3   * **1:21** Ef 4:17-18

yayiwe. ²² *Hir han kitet hir nertei menmen yapirwe te hir nar ke mit enun han ken sip. ²³ *Hir nar ke mit enun han ken sip nentar hir epei neweikin sip newet God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik, hir ap newenipi niuk mirak au. Hir neweikin newenipi niuk me tipir kerek mit natin ninaan mau teinik. Hir nime nu mire mit kerek nani ek, o hore, samiyak o kirin, manpen, pewen, menmen ham.

Menmen enum mit hir nriakem

²⁴ *Hir nriak menmen enum mar im, te God kinaiwiri te hir nau enum nriak menmen enum mar im: Hir nriakan menmen enum neriuwe yink kir, hir nises menmen han kir hanhanem. ²⁵ *Hir neweikin sip newet him yaaime me God, hir nises him enum memitetpin. Hir newenipi niuk me menmen God kiriakem. Hir ap newenipi niuk me God kerek kiriak menmen yapirwe. Hirak kerekek hirak yaaik, haiu mamwenipi niuk mirak tipmain tipmain enum eik.

²⁶ Hir neweikin sip newet God te hirak kinaiwiri hir nises menmen enum hir hanhanem. Miyapir hir ap niwaai netike mit nir au. Hir niyawan niwaai netike miyapir han. ²⁷ *Mit hir nriak menmen nar ke miyapir nriakem. Hir ap netike miyapir nir niyawan niwaai au. Hir han kir kekrit kire si, hir hanhan netike mit han hir niyawan niwaai. Hir niyawan niwaai

---

* **1:22** Jer 10:14; 1Ko 1:20   * **1:23** Diu 4:15-19; Sam 106:20

* **1:24** Ap 14:16   * **1:25** Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5   * **1:27** Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9

niriakan enum te God kerekyor enum me menmen enum hir niriakem.

²⁸ Mit miyapir hir ninapen han kakitet God ketike menmen mirak te hirak kinaiwiri te han kir kises menmen enum te hir niriak menmen yaaim au. ²⁹ Te hir niriak menmen enum heriyai heriyai. Hir hemkre menepam me menmen, hir han kitet menmen enum me mit han, hir yink enuk neriuwe mit han ninini, hir mit han nenep mit han hir naa, hir nari han ke mit hir nenke hasini, hir nemitetpinan me menmen, hir han kitet menmen enum me mit han, hir natipan nisesan me menmen. ³⁰ Hir newisesik newenin him me mit han hir ninapen God, hir nene mit miyapir han newir paan newepik, hir nar ke mit enun paan tokik natip hir nire mit iuwe ninin mit han. Hir han kitet nanriak menmen enum nipaa mit ap niriakem au. Hir ap nises him me miye haai nir au. ³¹ Hir nire mit enun han ken sip ap han kitet menmen enum maain mamnen, hir mit ap nises him mir hir netpim, hir ap hanhan neriuwe mit miyapir han o han tewenini au. ³² Hir nertei God epei katip mit miyapir kerek niriak menmen enum mar im maain hir nani, te hir wen niriakem. Hir wen niriakem keremem au. Hir nari han ke mit miyapir han te hir niriakem mar ke hir niriakem, hir netpi hir yaain.

2

God skelim mit werék werék kakises menmen yaaim

1 *Yi mît keriyen ne Isrel kerek yi yesiuwe hîm yene mît kerek ap ne Isrel yentar menmen enum hîr nîriakem. Yi ap eitîp God yi yaain me menmen yi yîriakem au. Yi yene mît yentar menmen enum hîr nîriakem. 2 Haiu mît ne Isrel haiu mertei God ap han ekitet mît miyapîr hîr neimîn au. Hîrak han ekitet skelim mît miyapîr hîr neimîn nîpîran me menmen enum hîr nîriakem keremem. 3 Yi yesiuwe hîm yene mît yentar menmen enum hîr nîriakem, te yi yises menmen enum mar ke hîr nîriakem, maain God skelim mît en me menmen mîr enum. Te yi han kitet hîrak kakîtpi yi yaain a? Taauye! God skelim yi mît eitikeri! 4 *Yi yînan yipîr yewîrek yentar God hîrak hanhan keriuwi ap kakiwep waswas au a? Yi yepîtari God hîrak ap kakiwep waswas te yi eiweikîn sip eiwet menmen enum a? 5 Yi yewenîn han ki ap yeweikîn sip yewet menmen enum au. Te maain wî kerek God skelim haiu mît me menmen, hîrak kakises menmen mîrak yaaim, hîrak kakrekyi enum yapîrwe. Menmen enum yi yîriakem maain hîram mamîr ke mîtîk kewepep haak kemi ere mau niu, hîram mamînke mamkîp mamîwaankek. 6 *God tewen kakriak mît menmen yaaim o menmen enum kakîntar menmen nîpaa hîr nîriakem. 7 Mît miyapîr kerek hekrit hekrit nîriak menmen yaaim, hîr hanhan God hîrak kakwetîr hîmîn yaaik kaktîp hîr mît miyapîr yaain niuk mîr iuwe kakîkepi hîr nantikerek nanu nanît tipmain tipmain enum eik. Te maain God kakwetîr menmen

* 2:1 Mt 7:1-2; Jo 8:7   * 2:4 Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15   * 2:6 Mt 16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10

im kakikepi h̄r nantikerek nanu nanit. ⁸ *Te m̄t miyap̄r han au. H̄r neweik̄n sip newet menmen yaaim h̄r nises han k̄r enuk n̄riak menmen enum, maain God han enuk kakriuw̄ri h̄rak kakn̄p kak̄waanki. ⁹ *M̄t miyap̄r kerek h̄r n̄riak menmen enum maain God kak̄waanki h̄r ȳnk k̄r kaknen han k̄r enuk. God kakin̄n kak̄waank m̄t miyap̄r han ne weiw̄k me Isrel kerek n̄riak enum. Maain h̄rak kak̄waank m̄t miyap̄r han ne weiw̄k ham nerer wit wit kerek n̄riak enum. ¹⁰ Te m̄t miyap̄r kerek h̄r n̄riak menmen yaaim, maain God kakwet̄r menmen m̄rak yaaim, h̄r nanre m̄t miyap̄r iuwe, h̄r nanu werek. God kakin̄n kak̄riak m̄t miyap̄r han ne weiw̄k me Isrel em, maain h̄rak kak̄riak yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k ham em. ¹¹ *God ap han kitet m̄t h̄r niuk m̄r iuwe o h̄r au enun wein̄n au. H̄rak han kiteti h̄r n̄p̄ran.

¹² M̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel h̄r nep̄itari h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei. H̄r n̄riak enum te God h̄rak kak̄waanki kak̄nterim wein̄m. M̄t miyap̄r ne weiw̄k me God au. H̄r nertei h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m te h̄r n̄riak enum, maain God kak̄t h̄m im h̄rak kakno m̄t ne Isrel skelim m̄t miyap̄r kakriuw̄rem kak̄waanki. ¹³ *M̄t miyap̄r kerek nemtau h̄m me God keremem, h̄rak ap te kakt̄p h̄r yaain au. M̄t miyap̄r kerek nemtewem h̄r nisesim, h̄r keriyen God kakt̄p h̄r yaain. ¹⁴ *M̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel ap nertei h̄m me God Moses kewis̄m.

---

* **2:8** 2Te 1:8 * **2:9** Ro 1:16 * **2:11** Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13** Mt 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14** Ap 10:35

Wi kerek h̄r nises han k̄r n̄r̄ak menmen yaaim mar ke h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram metpim, te menmen im meteiknai h̄r nertei menmen yaaim metike menmen enum. ¹⁵ Menmen h̄r n̄r̄akem h̄ram meteiknai h̄m n̄paa God ketpim h̄ram mau mekre han k̄r. Wi ham han k̄r enuk keriuwe menmen enum h̄r n̄r̄akem. Wi ham han k̄r au yaaik keriuwe menmen yaaim h̄r n̄r̄akem. ¹⁶ *Maain wi mamnen te God kakt̄p Jisas Krai h̄rak kakwepyap̄r menmen mau mekre han ke haiu m̄t yap̄rwe, h̄rak kakrekyei yaaim o enum kak̄nterim. Menmen im mamnen mam̄r ke hi hetpiyem heriuwe h̄m yaaim me God.

Yi m̄t miyap̄r ne Isrel han ekitet h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram mamkepi te yi eiyu werek.

¹⁷ *M̄t miyap̄r yi yat̄p yar ik: “Haiu m̄t miyap̄r ne weiw̄k me Isrel.” Yi han kitet yi yetike God yi yekiyan yau yentar h̄rak keweti h̄m m̄rak a? Yi yat̄p yewen̄pi niuk mi yar ik: “Haiu mit miyap̄r ne God.” ¹⁸ Yi yertei menmen h̄rak hanhan yi eiyisesim. Yi yertei hanhan menmen yaaim te yi yisesim. Menmen enum au. Yi hanhan eiyises menmen yaaim eiȳntar n̄paa yi wen n̄kerek kike ere in haairer h̄r nepei netpi h̄m me God. ¹⁹ *Yi han kitet yi yertei h̄m me God werek te yi eiteik̄n m̄t nep̄tari menmen m̄rak te h̄r nanisesik werek werek a? Yi ȳre si merh̄he yi eiteik̄n m̄t kerek ap nertei God h̄r n̄re m̄t ne w̄taan nan̄no, yi eiteiknor

---

* **2:16** 2Ti 2:8 * **2:17** Je 2:19 * **2:19** Mt 15:14; Lu 18:9

yayiwe yaaik te h̄ir enisesik a? ²⁰ *Yi han kitet yi werek te yi eiteik̄in m̄it kerek h̄ir han kitet menmen enum, yi eiteik̄nor menmen me God a? O yi eiteik̄in m̄it kerek nep̄itari menmen me God h̄ir n̄ire n̄ikerek, yi eiteik̄nor werek menmen me God yentar yi han kitet h̄im me Moses meteik̄ni menmen yap̄rwe God kerteiyem a? ²¹ *Yi yeteik̄in m̄it han menmen me God, yi yenmak te yi ap yeteik̄in h̄iras menmen a? Yi yat̄ip m̄it an yar ik: “Yi ap eikint̄ip menmen me m̄it̄ik hak.” Te yi eikint̄ip menmen me m̄it han o au a? ²² Yi yat̄ip, “Yi m̄it ap eiri miyap̄r ne m̄it han eitikeri eiriyahis eiwen̄inem au em̄it.” Te yi h̄iras yi ȳr̄iakem o au a? Yi ȳnapen m̄it kerek newen̄ipi niuk me t̄ipir, te yi ap eikint̄ip menmen h̄ir newis̄im mau k̄inaan newepwar t̄ipir em. ²³ M̄it han n̄inan yip̄r new̄irek nene God nentar menmen yi m̄it ȳr̄iakem. Yi yewen̄ipi niuk mi yat̄ip God keweti h̄im m̄irak, te yi ap yisesim au. Yi yeweik̄in sip yewetewem. ²⁴ *Menmen hi hetpiyem h̄iram yaaim mentar h̄im mau t̄iwei n̄ipaa Aisaia kewis̄im h̄iram mat̄ip mar im: “M̄it ap ne weiw̄ik me Isrel nat̄ip enum me niuk me God nentar yi m̄it ne Isrel.”

Yi yerekir ȳink te yi han kitet h̄irak kak̄ikepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyen

²⁵ *Yi yises h̄im me Moses, m̄it nerekir ȳink ki, h̄irak yaaik kak̄ikepi. Te yi eiweik̄in sip eiwet h̄im m̄irak, h̄iram mar ke n̄ipaa m̄it ap nerekir

---

* **2:20** 2Ti 3:5, 15   * **2:21** Sam 50:16-21; Mt 23:3-4   * **2:24** Ais 52:5; Esi 36:20   * **2:25** Jer 4:4, 9:25

yink ki. ²⁶ *Mît kerek ap nerekir yink kîr hîr nises hîm me God werek werek, God han kitet hîr yaain nar ke mît hîr nepei nerekir yink kîr. ²⁷ Te maain hîm me God kerek mît ap nerekir yink kîr hîr nisesim, hîram mamteikîn yi mît yi enun. Hîram mamteikîn yi mît enun yentar yi yerekir yink ki, yi yetenen hîm me God Moses kewisim mau tiwei, te yi ap yisesim au. Hîr netenen hîm me God Moses kewisim au, te hîr nises menmen yaaim. ²⁸ *Yi ap mît ne Isrel keriyen yentar miyerer ni nini yi ne weiwîk me Isrel o yentar yi yerekir yink ki au. ²⁹ *Mît miyapîr hîr ne weiwîk me Isrel nentar hîr nises God nekre han kîr. Menmen im hîram mar ke God Hîmîn Yaaik hîrak kehimitenor han kîr hîrak ke God. Menmen im ap mises menmen Moses nîpaa kewisim mau tiwei. Mît han ap nanwenîpi niuk me mît nar ik, te God hanhan kakriuwêri iuwe.

3

Menmen enum ap te maminîn menmen yaaim

¹ Yi han kitet mekam? Mît ne weiwîk me Isrel hîr ninîn mît han ne weiwîk ham o au? Menmen hîr nisesim nerekir yink kîr hîram yaaim mamkepi o au? ² *Hîram yaaim mamkepi yapîrwe mar im. God kinîn kewet mît ne Isrel hîm mîrak te hîr nanîrtei menmen hîrak hanhan hîr nanisesim. ³ *Mît han ne weiwîk me Isrel hîr ap nises hîm mîrak, te yi ap han ekitet God ap kakises hîm mîrak kakîntar mît han neweikîn

---

* **2:26** Ga 5:6   * **2:28** Jo 7:24, 8:39   * **2:29** Diu 30:6; Kl 2:11;
 1Ko 4:5; 2Ko 10:18   * **3:2** Sam 147:19-20; Ro 9:4   * **3:3** Ro 9:6,
 11:29; 2Ti 2:13

sip newetiwek, au emi^t. ⁴*Miti miyapir yapirwe nanweikin sip nanwet him yaaim, God kerekek au. Hekrit hekrit hirak kakises him yaaim hirak ketpim. Him me God mau tiwei Sam matip mar im:

“Hekrit hekrit ti ehinin mit kerek hir neswut him. Hir nanirtei ti atip him yaaim keremem.”

⁵ Miti han nantip, “Menmen enum haiu mit miriakem hiram yaaim. Hiram yaaim mamkaap God kakteikin menmen hirak kiriakem hiram yaaim keremem.” Hiram yaaim te haiu matip God enuk kakintar hirak kakwep haiu mit mamintar menmen enum haiu miriakem a? (Hi hises menmen me mit ne ti hir han kitetim)

⁶ Au, hiram him enum. God ap yaaik te hirak ap te kakriak menmen yaaim o enum me haiu mit miyapir mau ti ik au emi^t! ⁷ Menmen enum hi hiriakem mamteikin mit God katip him yaaim keremem, hirak kakit niuk iuwe menterim, te kenmak hirak kaktip hi mitik enuk kerekek, hirak kakrekkyo enum a? ⁸*Haiu ap te mamtip haiu mamriak menmen enum te hiram mamwepyapir menmen yaaim au emi^t! Miti han hir nesiuwai him natip, “Yi mit Kristen kerek yises him me God yi yatip enum yar ek.” Hiram yaaim te maain mit hir natip enum mar im me haiu mit, God kaknip.

God hirak katip haiu mit yapirwe enun

⁹*Te haiu han ekitet mekam? Haiu mit ne Isrel haiu minin mit han ne weiwik ham a? Au, hi nepei hetpi haiu mit miyapir yapirwe ne

---

* **3:4** Sam 51:4   * **3:8** Ro 6:1, 15   * **3:9** Ro 1:18–2:24, 3:23

weiwik ne Isrel o mit miyapir han ne weiwik ham, menmen mekre han kiau merekyei haiu yapirwe mamriak menmen enum. ¹⁰ *Him im hiram yaaim mentar mit newis him me God mau tiwei Sam matip mar im:

“Mitik kei kiutip kekre nimin ne haiu mit yapirwe ap te God kaktip hirak yaaik au. Haiu yapirwe mit enun.

¹¹ Mitik kei kiutip kekre nimin ne mit yapirwe hirak kertei menmen hiram yaaim au. Mitik kei kiutip kekre nimin ke mit yapirwe ap te hanhan God kau kekre han kirak au.

¹² Hir mit yapirwe nepei neweikin sip newet God, hir mit enun. Ap kei kiutip kiriak menmen yaaim au.

¹³ *Menmen hir netpim meke him kir hiram enum mar ke herwe hei mit nekeisiuwek. Hir nemitetpin neriuwerek. Menmen enum hir netpim hiram mewaank mit mar ke nap mekre yehes me manpen siurp kenep mit hir nani.

¹⁴ *Menmen hir netpim meke him kir man hiram enum mar ke saukei wapik mau him ke mitik.

¹⁵ *Hir waswas nenep mit hir nani.

¹⁶ Wit kerek hir nen newi, hir newaank menmen metike mit te hir han enuk.

¹⁷ Hir ap nikaap mit miyapir nekiyan nau neit au.

---

* **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20   * **3:13** Sam 5:9, 140:3

* **3:14** Sam 10:7   * **3:15** Pro 1:16; Ais 59:7-8

18 *Hir ap han kitet newenipi niuk me God hirak iuwe au.”

19 Haiu mertei him me God yapirwe mit newisim mau tiwei, hiram me mit ne weiwik me Isrel, te mit ne Isrel netike mit nerer wit wit ap te nantip God hir yaain au. God han ekitet menmen hir niriakem hirak skelim hir mit miyapir keriuwerem keremem. 20 *God ap kaktip mitik kiutip kekere nimin ke haiu mit yapirwe hirak yaaik kentar hirak kises him nipaa Moses kewisim mau tiwei au. Him im hiram meteiknai haiu mit enun haiu miriak menmen enum keremem.

Mit kerek nises him me Krai, God kaktip hir mit yaain

21 *In ek God nepei kewepyapir menmen hirak kiriakem te hirak katip mit kerek nisesik, hir nire yaain. Menmen im hiram ap menmen me him me Moses au, te nipaa enum eik him Moses ketike mit profet hir newisim mau tiwei hiram matip menmen im me God mamnen. 22 *Menmen me God mamnen hiram im: God kaktip mit miyapir hir yaain nanintar hir nises him me Jisas Krai. God kaktip mit miyapir yapirwe kerek hir nises him me Jisas Krai hir yaain. Hirak ap han kitet hir mit miyapir ne weiwik me Isrel o ne weiwik ham au. Hiram menmen weinim. 23 *Hiram menmen weinim mentar mit miyapir yapirwe nerer wit wit hir epei niriak enum, te God ap kakwenipiri kakitpi hir yaain au. 24 *Te God kewetai haiu mit menmen mirak

* 3:18 Sam 36:1   * 3:20 Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7   * 3:21 Ap 10:43   * 3:22 Ro 1:17; Ga 2:16   * 3:23 Ro 3:9, 5:12   * 3:24 Ef 2:8; Ro 5:1

yaaim weinim mar im: God kerekyei haiu mit menmen yaaim hirak katip haiu yaain mentar menmen Krai Jisas kerekyeyem me wi hirak kaa te kakikepei kaktaihis. ²⁵ *God kehimitan Krai keriuwetek hirak kan kaa kire sipsip mit nakip nesiyek newet God ek. Hirak kaa hemkre mirak mewen, te hiram mamisak menmen enum maiu me wi haiu mamises him mirak. God kiriak menmen im kakteiknai haiu mit hirak yaaik. Nipaa mit hir niriak enum, te God hanhan keriuweri, hirak ap kanip au, kentar hirak kaksuwe Jisas kaki kaksak menmen enum mir. ²⁶ In ek hirak keriuwet Jisas hirak kan kaa keteiknai hirak yaaik, hirak kesak menmen enum em haiu mit kerek mises him me Jisas, hirak katip haiu yaain.

²⁷ *Te haiu mamwenipi niuk maiu hiras a? Taauye! Haiu ap mamwenipi niuk mai mamintar haiu miriak menmen yaaim him me Moses mau tiwei matip haiu emisesim au. Haiu yaain mentar haiu mises him me Jisas Krai. Hirak kesak menmen enum maiu te haiu ap mamwenipi niuk mai au emit. ²⁸ *Te haiu mertei menmen im. God katip mit hir yaain nentar hir niriak menmen him kerek Moses kewisim mau tiwei matip hir enisesim au. God katip hir yaain nentar hir nemtau him mirak hir nisesim.

²⁹⁻³⁰ **Yi han kitet God hirak ke haiu mit ne Isrel keriyen te mit ne weiwik ham au a? Taauye! Hirak God ke haiu mit yapirwe kentar hirak kaktip mit kerek nerekir yink o mit ap nerekir

* **3:25** Ef 1:7   * **3:27** 1Ko 1:31   * **3:28** Ga 2:16   * **3:29-30**

Ro 10:12   * **3:29-30** Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12

yink kir, hir nire yaain nentar hir nemtau him mirak hir nisesim. ³¹ *Haiu miriak menmen me him kerek Moses kewisim mau tiwei hiram weinim meriuwe menmen in ek haiu misesim me Krais a? Taauye! Haiu meteikin mit him me Moses hiram yaaim mekepai haiu emises him me God.

4

God katip Ebrahim hirak yaaik

¹ Ebrahim hirak mitik kar ke haiu mit. Hirak maam nipu ke haiu mit ne weiwik me Isrel. Te haiu mamtip hirak keit mekam keriuwe menmen hirak kiriakem? ²⁻³ *God hirak katip Ebrahim hirak yaaik kentar hirak kiriak menmen yaaim, te Ebrahim kakwenipi hirekes keriuwe niuk mirak. Te God kir Ebrahim hirak ap kewenipi hirekes keriuwe niuk mirak kentar him me God mau tiwei matip, "Ebrahim han kitet God kakises him nipaa hirak ketpiwekem te God katip hirak yaaik. God ap katip Ebrahim hirak yaaik kentar menmen hirak kiriakem au!" ⁴ *Mitik kiriak menmen me mitik hak, maain hirak kakit pewek mamrerim. Mitik ap kakwetiwekem weinim au. Hirak kiriak menmen hirak kaktiwem. ⁵ Mit kerek nemtau him me God kerek kesak menmen enum me haiu mit, hir nisesim weinim te God kaktip mit nar ik hir yaain. Mit kerek hir han kitet menmen hir niriakem te hir nanriak God kaktip hir yaain, mit nar ik God kaktip hir au enun. ⁶ Nipaa Devit kewis him mau tiwei hiram matip me mit in ek hir han yaaik nentar God

* **3:31** Mt 5:17; Ro 8:4   * **4:2-3** Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23   * **4:4**
Ro 11:6

katip hir yaain. Hirak katip hir yaain nentar hir niriak menmen te hir nanriak God kaktip hir yaain au. Hir han kitet hirak kakises menmen hirak ketporem keremem. ⁷*Him Devit kewisim mau tiwei Sam matip mar im:

“Mit kerek God epei kesak menmen enum mir nipaa hir niriakem, hir han yaaik nanu.

⁸ Mit kerek Mitik Iuwe God ap han kitet menmen enum hir niriakem, hirak kakneri kakawaanki kakinterim au, hir han yaaik nanu.”

⁹*Menmen yaaim im miriak mit hir han yaaik, hiram menmen me haiu mit ne Isrel keriyen o hiram me mit yapirwe a? Haiu nepei matip Abraham han kitet God kakises him hirak nipaa ketpiwekem, te God katip Abraham hirak mitik yaaik. ¹⁰ Kewaai meruri God katip Abraham hirak yaaik? Hirak kerekir yink kirak o wen au a? Wen au ye! ¹¹*Maain hirak kerekir yink kirak hirak keteikin mit God nepei katip hirak yaaik kentar hirak kises him mirak. Te in ek hirak maam nipu ke mit yapirwe kerek ap nerekir yink kir te God kaktip hir yaain nentar hir nises him mirak. ¹²*Hirak maam nipu ke mit in netike haiu mit han kerek merekir yink kiau. Hirak maam nipu kiau kentar haiu merekir yink kiau au. Hirak maam nipu ke haiu mit yapirwe kentar haiu mises him me God mar ke nipaa hirak kisesim. Hirak kerekir yink kirak wen au, hirak han kitet God kakises him nipaa hirak ketpiwekem te God katip hirak yaaik.

* **4:7** Sam 32:1-2   * **4:9** Jen 15:6; Je 2:23   * **4:11** Jen 17:10-11

* **4:12** Mt 3:9

Mit kerek nises him me God nanit menmen nipa hira ketpim

13 *Nipa God katip Ibrahim hira kakrekyiwek menmen kaktike haiu nepenyerer nira, maain haiu naanmamre mit miyapir nanrer wit wit nanu ti. Hira ap katip Ibrahim menmen kentar Ibrahim hira kiriak menmen yaaim kari han ke God keriuwerem au. Hira ketpiwewekem kentar hira kemtau him me God hira kisesim. 14 *Mit kerek niraak menmen nanriak God kaktip hir yaain, te hir nanit menmen nipa God ketpim. Te haiu mit kerek mises him mirak weinim haiu mises menmen enum weinim ap te mamit menmen mirak au. Him im hira yaaim te him me God haiu misesim hira weinim, te menmen nipa God katip kakwet Ibrahim em hira menmen enum weinim. Him im au memitetpin! 15 *Haiu mertei him me Moses kakriak God hira kakawaank mit miyapir kerek neremir him mirak hira kewisim mau tiwei mentar hir nertei menmen hira hanhan hir nanisesim. Him me Moses hira nepei au mesi te haiu ap mamtip mit neremir him mirak mau tiwei au. Him ap mepu te hir neremir au.

16 *Menmen God ketpim hira kakwet haiu mit em haiu yapirwe mamtiwem mamintar haiu han kitet hira kakes menmen nipa hira ketpim. God kakweteiyem weinim te hira kakrekyei menmen yaaim. Hira kakwetai haiu nepenyerer yapirwe ne Ibrahim kakweteiyem. Hira

---

* 4:13 Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29   * 4:14 Ga 3:18   * 4:15
Ro 3:20, 5:13, 7:8   * 4:16 Ga 3:7

kakwet mit miyapir kerek nises him me Moses kakwetirem keremem au. Hirak kakwetai haiu mit miyapir yapirwe rem kerek mises him me God mar ke nipaa maam nipu kiau Ebrahim hirak kisesim. Maain God kakwetai menmen nipaa hirak ketpim. ¹⁷*Ebrahim hirak maam ke haiu mit yapirwe kentar him me God mau tiwei matip mar im: “Hi God hi herekyit ti maam ke mit miyapir maain hir nanu nanrer wit wit.” God han kitet Ebrahim hirak kire maam ke haiu mit miyapir yapirwe kerek mises him me God. Hirak kises him me God kerek hirak kikian mit kerek epei naa, hir nekrit nau, hirak katip him weinim me menmen nipaa mepu au, hiram minin mekrit mau.

¹⁸*Ebrahim han kitet God kakriak menmen nipaa hirak ketpim te hirak ap kertei karkeik te hirak kakriakem au. Hirak han kitet kar ik, te God kewistik hirak maam nipu ke mit miyapir yapirwe nau nerer wit wit. God katip Ebrahim him mar ik: “Ebrahim nepenyerer nit maain hir nantin nanre yapirwe.” ¹⁹*Me wi im Ebrahim hirak menep 100 tito, te hirak han kitet yink kirak hirak kar ke mitik epei kaa au. Mite pirak hire we mite ap te wawine nikerek au, te menmen im ap mari han kirak te hirak katip God hirak ap te kakriak menmen nipaa hirak ketpim au. ²⁰Hirak ap han kitet God ap kakriak menmen nipaa hirak ketpim au. Hirak kises him me God kekere han kirak iuwe, hirak kewenipi niuk me God te maain hirak kakikepik hirak kakine nikan. ²¹Ebrahim hirak han kitet God

* **4:17** Jen 17:5; Ais 48:13   * **4:18** Hi 11:1; Jen 15:5   * **4:19** Jen 17:17

hirak manp enuk kakises hım me nıkan nıpaa hirak ketpim. ²² *Ebrahim han kitet menmen mar im te God katıp hirak mıtık yaaik.

²³ Hım me God kerek matıp mar ik: “God katıp hirak mıtık yaaik,” hıram ap matıp me Ebrahim kiutıp kerekek au. ²⁴ *Hıram matıp me Ebrahim ketike haiu mıt miyapır kerek maain God hirak kaktıp haiu yaain mentar haiu mises God kerek hirak kıkıak Mıtık Iuwe kaiu Jisas kerek nıpaa kaa, hirak kekrit kau. ²⁵ *God keriuwetek hirak kan tı kaa te kakısak menmen enum haiu mırıak em. God pıke kıkıak hirak kekrit kau, te God kaktıp haiu mıt miyapır yaain mamıtar haiu misesik.

5

God katıp haiu mıt miyapır haiu yaain

¹ *Te in ek God katıp haiu mıt miyapır yaain mentar haiu misesik. Haiu metikerek mekiyan mau mentar menmen Mıtık Iuwe Jisas Kraıs hirak kırıakem. ² *Haiu mises hım me Kraıs te hirak kerekek kekepai haiu metike God haiu mekiyan mau, God kerekyei menmen yaaim. In ek haiu han yaaik memerır menmen yaaim me God haiu mertei maain hirak kakwetaiyem. ³ *Haiu han yaaik meriuwe menmen im keremem au. Haiu han yaaik me menmen enum mamnen mamraiwaank. Haiu han yaaik meriuwerem mentar haiu mertei hıram mamkepai haiu han

---

* **4:22** Jen 15:6   * **4:24** Ro 15:4; 1Pi 1:21   * **4:25** Aıs 53:4-5
 * **5:1** Ro 3:24, 28, 4:24   * **5:2** Ef 2:18, 3:12   * **5:3** Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7

tokik emu emises h̄im me God werek werek.
⁴ Haiu han tokik emu me menmen enum mamrai-wank, te God kaktip haiu min̄n menmen enum. God kaktip haiu min̄n menmen enum te haiu emisesik em̄mer̄r te maain haiu mam̄t menmen m̄rak yaaim h̄irak kakwetaiyem. ⁵ *Haiu emisesik emer̄r ke maain h̄irak kakwetai menmen m̄rak, haiu ap ȳnk enuk mam̄ntar haiu han kitet h̄irak ap kises menmen n̄paa h̄irak ketpaiyem au. Haiu ap ȳnk enuk mamriuwerek mam̄ntar God keteiknai h̄irak han tewen̄nai h̄irak keriuwet God H̄im̄n Yaaik kan kakre han kiau, te haiu mertei maain h̄irak kakwetai menmen.

⁶ Krai h̄irak kan t̄i h̄irak kaa me haiu m̄t miyap̄r kerek enun neweik̄n sip newet God. Me w̄i im haiu enun ap m̄kaap h̄iras haiu m̄re yaain, te God kises han k̄rak k̄mat w̄i kerek h̄irak keriuwet Jisas h̄irak kan t̄i kaa kak̄kepai.

⁷ Mit̄ik kiut̄ip kekre n̄im̄n ke m̄t yap̄rwe ap te hanhan kak̄kaap mit̄ik kerek kises menmen yaaim kak̄kreh̄r k̄rak kaki. Te mit̄ik kiut̄ip hanhan keriuwe mit̄ik hak yaaik k̄kaap m̄t han h̄irak kak̄kepek kaki kak̄kreh̄r k̄rak. ⁸ *Te God au. H̄irak keteiknai haiu m̄t enun h̄irak hanhan keriuwai. Me w̄i haiu m̄t miyap̄r haiu wen enun, haiu m̄riak enum, God keriuwet Krai h̄irak kan kaa kekreh̄r kiau kekepai. ⁹ *Krais nepei kaa hemkre m̄rak mewen h̄irak kekreh̄r kiau te God kat̄ip haiu m̄t miyap̄r haiu yaain. Te in ek haiu mertei h̄irak manpenuk te h̄irak kak̄kepai naanmamprai me menmen enum me

---

* 5:5 Sam 22:5, 25:20; Hi 6:18-19 * 5:8 Jo 3:16; 1Jo 4:10 * 5:9 Ro 1:18, 2:5, 8

God maain mamnen mamnep m̄t miyap̄r enun en. ¹⁰ *N̄paa haiu mar ke m̄t miyap̄r enun ap nises God au, N̄kan k̄rak Krai kaa, h̄rak kenipai haiu metike God mekiyan mau. In ek, haiu metike God mekiyan mau, haiu mertei maain God kaktaihis haiu mamu mamtikerek mam̄ntar Krai h̄rak p̄ke kekrit kau kekepai. ¹¹ God ap kaktaihis wein̄m keremem au. Haiu han yaaik mau meriuwerek h̄rak God kiau yaaik mentar menmen Jisas Krai kiau Iuwe h̄rak k̄riakem. N̄paa h̄rak kerekek kenipai haiu metike God mekiyan mau.

H̄m me Adam ketike Krai

¹² *Haiu mertei menmen im man. M̄tik̄ kiut̄p̄ h̄rak k̄riak menmen enum te h̄rak kaa. H̄rak kaa te haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe haiu mami mam̄ntar haiu misesik haiu m̄riak enum. ¹³ *N̄paa God kat̄p̄ Moses h̄m lo m̄rak h̄rak kewis̄m mau t̄wei wen au, menmen enum epei man mau t̄i mari han ke m̄t h̄r n̄riak enum. God ap han kitet menmen enum kene m̄t kenterim au. H̄rak ap kat̄p̄ Moses menmen me h̄m m̄rak m̄t miyap̄r enisesim wen au. ¹⁴ *God ap kene m̄t kan̄p̄ kentar menmen enum m̄r, te h̄r m̄t yap̄rwe, n̄paa me w̄i Adam kau t̄i ere w̄i God kat̄p̄ Moses h̄m lo m̄rak, h̄r yap̄rwe n̄re ne m̄t h̄r naa. Adam ketike m̄t miyap̄r han kerek ap neremir h̄m me God nar ke Adam h̄rak k̄riakem, h̄r yap̄rwe naa. Adam kerekek h̄rak k̄re m̄tik̄ maain kaknen.

---

* **5:10** Ro 8:7-8   * **5:12** Jen 2:17, 3:6, 16; Ro 6:23   * **5:13** Ro 4:15   * **5:14** 1Ko 15:21-22, 45

15 Menmen enum Adam kiriakem metike menmen yaaim God kerekyeyem weinim, hiram mipiram au. Haiu mertei mit miyapir yapirwe nani nanintar menmen enum Adam kiriakem. Te haiu mertei God hanhan keriuwai haiu mit miyapir, hirak kerekyei menmen yaaim weinim kentar menmen mitik kiutip Jisas Kraiss hirak kiriakem. Menmen yaaim im hiram minin menmen enum Adam kiriakem, hiram men mikaap mit miyapir yapirwe kerek nisesim. 16 Menmen God kiriakem hiram ap mar ke menmen enum Adam kiriakem au. Mitik kiutip hirak keremir him me God, te God kenerek katip hirak mitik enuk kaki. Maain, mit miyapir han hir niriak menmen enum yapirwe, te God kerekyei menmen yaaim hirak kesak menmen enum maiu katip haiu yaain. 17 Haiu mertei mitik kiutip keremir him me God hirak kiriak enum te haiu mit yapirwe mami. Te menmen Mitik Jisas Kraiss kiutip kerekek hirak kerekyeyem, hiram minin menmen ham enum me mitik hak eik. Haiu mit miyapir yapirwe kerek meit menmen im weinim me God, kerek hanhan keriuwai kaktip haiu yaain mentar menmen Mitik Kraiss kerekyeyem, hirak kaknipai haiu mamit himin yaaik te Kraiss kekepai haiu emises God werrek werrek.

18 *Te menmen miutip mitik hak kiriakem enum hirak kenip God katip haiu mit miyapir yapirwe enun haiu mami. Mar im, menmen miutip yaaim mitik hak kiriakem, hiram menip God katip haiu yapirwe haiu yaain, haiu mami au. Haiu mantikerek mamu mamit. 19 *Mit

* 5:18 1Ko 15:22 * 5:19 Ais 53:11

miyapir yapirwe God ketpor hir enun nentar mitik kiutip keweikin sip kewet him me God. Mar im mit miyapir yapirwe God kakitpor hir yaain nanintar mitik kiutip kises him me God hirak kaa kesak menmen enum maiu.

²⁰ *God katip Moses him lo mirak hirak kewisim mau tiwei te hiram menip mit miyapir hir nertei werek werek menmen God hanhan hir nanisesim, te hir nineinim hir niriak menmen enum yapirwe. Maain mit miyapir hir niriak menmen enum yapirwe, menmen yaaim God kiriakem kentar hirak hanhan keriuwai, hiram minin menmen enum me haiu mit miyapir.

²¹ *Haiu mit miyapir mami mamintar menmen enum (sin) kerek mau ti ik hiram mininai. Te menmen yaaim God kiriakem kaktip haiu yaain maminterim, hiram maminin menmen enum mau ti naanmamrai haiu mit miyapir mamni-pai haiu mamit himin yaaik mamintar menmen Mitik Iuwe Jisas Krais hirak kiriakem.

6

Haiu maa metike Krais

¹ *Te haiu han kitet mekam? Haiu wen mamriak menmen enum te God hanhan kakriuwai wisenum kakisak menmen maiu enum a? Taauye! ² *Haiu epei meweikin sip mewet menmen enum haiu mire mit naa, haiu ap te emises menmen meiyam enum au emit! ³ *Hi han kitet yi epei yertei menmen im. Nipaa mit nikrai meriuwe tipar haiu mit miyapir metike

* **5:20** Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19   * **5:21** Ro 6:23   * **6:1** Ro 3:5-8

* **6:2** 1Pi 4:1   * **6:3** Ga 3:27

Krais Jisas mau han kiutip, hiram mar ke haiu metike Krais haiu maa. ⁴ *Mit nikrai meriuwe tipar hiram mar ke haiu metike Krais maa. God hirak yaaik hirak manp enuk, te hirak kikiak Jisas Krais kekre nimin ne mit epei naa, hirak pike kekrit kau. Mar im haiu mit miyapir haiu mire mit pike nekrit nau, haiu mamises menmen yaaim keremem.

Maain haiu mamtike Krais mamu haiu mamit himin yaaik

⁵ *Hiram mar im. Nipaa haiu metike Krais mau niutip, haiu maa metikerek. Te maain haiu mamtikerek mamu niutip haiu pike mamikrit mamu mamir ke in ek hirak epei kekrit kau. ⁶ *Haiu mertei menmen im. Menmen nipaa haiu misesim mekre han kiau, hiram maa metike Krais mau nu tentarakit. Hiram maa mau nu tentarakit te in ek God kakiwaank menmen enum mekre han kiau kariyei haiu miriak enum, te haiu ap emises menmen enum han kai han kitetim mar ke mit enises menmen mit nir iuwe nanitporem au emit! ⁷ Yi yaa yetike Krais te menmen enum ap mamri han ki yi eiriak menmen enum au eiyintar yi yertei mit kerek hir epei naa, menmen enum ap te mamri han kir au. ⁸ Haiu nepei maa metike Krais, haiu mertei te maain haiu mamtikerek mamu mamit. ⁹ Haiu mamtikerek mamu mamit mamintar haiu mertei Krais nipaa kaa te God kikiak hirak kekrit kau. Hirak ap te pike kaki meiyam taau. Ap menmen mepu mamriakek (o mamrikek) hirak pike kaki

---

* 6:4 Kl 2:12   * 6:5 Fl 3:10-11   * 6:6 Ga 5:24

taau! ¹⁰ *Hirak nepei kaa, menmen enum mari han ke haiu m̄t ap te mamri han k̄rak taau! Hirak ap te p̄ke kaki kakteipim au. In ek hirak kau te hirak ketike God tau niut̄p. ¹¹ *Mar im yi m̄t miyap̄r yi han ekitet yi nepei yaa, te menmen enum ap p̄ke mamri han ki au. Yi p̄ke yekrit yetike God yau niut̄p yentar yi ne Kraiss.

¹² *Yi ap eiwis menmen enum me t̄ p̄ke mamin̄n ȳnk ki kerek maain yi yayi hirak kak̄sine au em̄t! Yi ap eiwis̄m h̄ram mamri han ki te yi eiyses menmen enum me han ki hirak hanhanem. ¹³ *Yi ap eiwis his h̄t nanam̄r h̄m n̄k̄p h̄ram mamri (o mam̄ryi) han ki te yi eiriak menmen enum me t̄ au em̄t! Au, yi eiwet God em em̄tike han ki, yi eiwis̄k hirak kak̄kepi yi eiriak menmen yaaim. Yi yar ke m̄t naa, te God kekeyi yi yekrit yau, te yi eiwet̄wek menmen mi yap̄rwe. ¹⁴ *Yi ap eiwis menmen enum me t̄ p̄ke mamin̄ni au em̄t eiȳ̄ntar h̄m lo ap naanm̄pri yi yisesim te God kakt̄p yi yaain au. Yi nepei yenp̄n yekeip̄n menmen im. Yi yises menmen yaaim God nepei kerekyiyem wein̄m, te menmen enum ap te mamin̄ni au.

Haiu emises menmen yaaim em̄riakem

¹⁵ *Yi han kitet mekam? Haiu wen mam̄riak menmen enum me t̄ mam̄ntar haiu menp̄n mekeip̄n h̄m lo me n̄paa, in ek haiu mises menmen yaaim God nepei kerekyeyiem wein̄m

---

* **6:10** Hi 9:26-28; 1Pi 3:18   * **6:11** 2Ko 5:15; Ga 2:19; 1Pi 2:24
 * **6:12** Jen 4:7   * **6:13** Ro 4:15   * **6:14** 1Ko 15:21-22, 45   * **6:15**
 Ro 6:1

keremem a? Taauye! ¹⁶ *Yi nepei yertei yi h̄iras eiwis m̄it̄k h̄irak naanmamri yi eir̄ak menmen m̄irak, yi eire m̄it̄ n̄irak. Yi eiwis menmen enum me t̄i mamri han ki yi eiyisesim, h̄iram mamrekyi maain yi yayi. Yi eiwis menmen yaaim God kerekyeyem h̄iram mamri han ki yi eiyisesim, te yi eitike God eikiyan eiyu, h̄irak kakt̄p yi yaain. ¹⁷ N̄ipaa yi yewis menmen enum me t̄i mari han ki yi yisesim ȳir̄ak menmen enum. Te maain yi yemtau h̄im yaaim m̄it̄ h̄ir netpiyem, te yi yisesim iuwe yeriuwe han ki. Haiu emt̄p God h̄irak yaaik ek̄ntar menmen h̄irak kerekyiyem. ¹⁸ *God h̄irak epei keriyei (o keryiyi) yi m̄it̄ yi yeweik̄n sip yewet menmen enum me t̄i kerek n̄ipaa mari han ki yi yisesim. Te in ek, yi yewis menmen yaaim me God mamri han ki yi eiyisesim. ¹⁹ Hi hetpi heriuwe h̄im im me wok m̄it̄ hentar han ki h̄irak ap kertei menmen me God werek werek. N̄ipaa yi yewis his h̄it̄ mi h̄iram mises menmen enum me t̄i mar im: Yi m̄it̄ yetike miyap̄r yairiyahis yewen̄nem o menmen ham enum, te h̄iram m̄ire m̄it̄k kekre w̄inak enuk h̄irak k̄ir̄ak menmen me m̄it̄k naanm̄ipriwek ap keit pewek mererim au. Mar ke n̄ipaa yi ȳir̄ak menmen enum em, in ek yi eiwis his h̄it̄ mi o han ki h̄iram emises menmen yaaim, h̄iram mam̄r ke yi eir̄ak menmen yaaim me m̄it̄k yaaik naanm̄ipri me menmen.

²⁰ N̄ipaa yi yises menmen enum h̄iram mari han ki min̄ni, yi ap yises menmen yaaim me God h̄iram naanm̄ipri au. ²¹ *N̄ipaa yi yeit mekam

* **6:16** Jo 8:34; 2Pi 2:19   * **6:18** Jo 8:32   * **6:21** Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9

yaa'im me menmen enum im a? Taauye! In ek yi yĩnk enuk yentar yi yĩriakem. Menmen enum em hĩram menipi yi yayi. ²² Te in ek God keriyeyi yi mĩt yi yĩnaaiwĩr menmen enum im hĩram mari han ki yi yĩriak enum. In ek yi yĩre mĩt ne God yi yĩriak menmen me God te yi yayĩt menmen yaa'im mamkepi yi eiyises menmen yaa'im te maain yi eiyu eitike God tipmain tipmain enum eik. ²³ *Yi eiwis menmen enum mamri han ki yi eiyisesim te maain yi eiyĩt menmen im: Hĩram mamnipi yi yayi! Te menmen yaa'im God kakwetaiyem weinĩm, hĩram menmen im: Haiu mamtike God haiu mamu mamĩt tipmain tipmain enum eik mamĩntar haiu mĩt miyapĩr ne Mĩtik kaiu Iuwe Jisas Krais!

7

Tok piksa me mĩtik ketike mĩte hĩr neitan

¹ Nai yinan, yi yertei menmen hi tewen etpiyem yentar yi yertei menmen yapĩrwe me hĩm me gavman. Wi kerek mĩt nau ti, hĩm im me gavman naanmĩpror ere hĩr nani, te hĩm au meit. ² Mĩte piutĩp wetike mĩtik kĩre hĩr neitan, hĩm me gavman matĩp mĩtik wen kepu hĩmĩn keriuwerek, mĩte wawu wautikerek. Maain hĩrak kaki, hĩm me gavman ap te mamwenep au. Hĩre wauno wawĩt mĩtik hak. ³ Mĩtik kĩre wen kepu, hĩre wauno wawu wautike mĩtik hak, hĩm me gavman matĩp hĩre enu wekitet naan. Mĩtik kĩre kaki, hĩre wauno wawĩt mĩtik hak, hĩm me gavman matĩp hĩre enu au. Hĩram mewisiye hĩre wawises han kĩre.

---

* 6:23 Ro 5:12, 15

4 *Nai yinan, hi hehimiteni heriuwe him im me mitik hak. Yi yaa me him lo yentar yi yetike Kraiss yi yau han kiutip. Yi yire pinak ke yink kirak. Hirak epei kaa, te hiram mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi yetike mitik hak yi yau niutip yar ke mite mitik kire epei kaa, hire wen weit mitik hak. Mitik hak kerek yi yetikerek yau niutip, hirak Kraiss kerek nipaa kaa. Hirak nipaa kaa, te God pike kikiak kekere nimin ke mit epei naa hirak kekrit kau. Te haiu mit emriak menmen yaaim me God. 5 *Nipaa wi haiu mises han kiau, him lo hiram menipai haiu hanhan emises menmen enum. Menmen haiu miriakem hiram menmen enum menipai haiu mami. 6 *In ek him lo hiram ap naanmamrai me menmen mentar haiu mire mit epei naa. In ek menmen haiu miriakem God Himin Yaaik kekepai haiu emisesim. Menmen me lo nipaa haiu misesim, te God kaktip haiu yaain hiram nepei au meit.

Menmen enum me ti meraiwaank

7 *Haiu mamtip mekam? Haiu mamtip him me God mau tiwei hiram enum a? Taauye! Him me God ap meteikno menmen enum, hi ap hertei hiram enum au. Him me God ap metpo, "Ti ap hemkre menepam hanhan menmen me mitik hak," te hi hepitari menmen im hiram enum. Te hiram nepei meteikno hiram enum te hi yink enuk heriuwerem. 8 *Menmen enum me ti man mekekyo han kai te hi hanhan menmen enum yapirwe mentar him me God matip

* 7:4 Ro 6:2, 11; Ga 2:19

* 7:5 Ro 6:21

* 7:6 Ro 8:2, 6:4

* 7:7 Eks 20:17; Diu 5:21

* 7:8 Ro 4:15

hiram menmen enum emit. Hım me God ap mepu metpo menmen hiram enum, te hi ap hanhan heriuwerem au, menmen me tı hiram mau meit mar ke mıtık kaa. Hi hepıtari hiram menmen enum. ⁹ *Nıpaa hi hepu te hi hetari menmen me hım me God. Maain hım me God epei man te hi hemtewem, menmen enum me tı mekekyo han kai hi hemkre menepam hanhan menmen enum yapırwe, te hi hertei hi hırıkak enum, maain hi hahi. ¹⁰ *Hi hertei hım kerek God kewetaiyem, hırak hanhan hiram mamkepai haiu mamu werek, te hiram menipa hi hertei hi enuk maain hi hahi. ¹¹ *Menmen enum me tı man menepya mewisesik meriuwe hım me God Moses kewisım mau tıwei te hi hırıkak enum, maain hi hahi. ¹² *Hım Moses kewisım mau tıwei, hiram meke God man metike hım matıp haiu ap hemkre emnepam hanhan menmen au emit! Hım im hiram yaaim, hiram meteiknai menmen God hanhan haiu mıt miyapır emisesim, hiram yaaim mekepai haiu mamu werek.

¹³ Hi atıp mekam? Menmen hiram yaaim menipa hi hahi a? Taauye! Menmen enum me tı menipa hi hahi. Hiram menipa hi hahi heriuwe hım yaaim me God. Te hım me God im hiram meteikno menmen me tı hiram menmen enum.

Menmen me tı merekir han kaiu haiu misesim

¹⁴ *Haiu mertei God kıkakap hım mırak te hi mıtık enuk kerekek menmen enum me tı merekir

---

* **7:9** Je 1:15   * **7:10** Lev 18:5; Ro 10:5   * **7:11** Je 3:13; Hi 3:13
 * **7:12** 1Ti 1:8   * **7:14** Sam 51:5; Jo 3:6

han kai te hi hisesim. ¹⁵ *Hi hepitari henmak te hi hiriak menmen. Menmen hi hanhan eisesim, hi hiriakem au. Hi hiriak menmen enum hi hineinim. ¹⁶ Hewaai meruri hi hiriak menmen enum hi hineinim, hiram meteikno him me God Moses kewisim mau twei hiram yaaim. ¹⁷ Te in ek hi hertei hi hirekes ap hiriak menmen enum im au. Menmen enum me ti mekre han kai menipa hi hiriak enum. ¹⁸ *Hi hertei han kai ap kerekya hi hirekes hiriak menmen yaaim au. Hi hanhan ariak menmen yaaim te hi hiriakem taau! ¹⁹ Hi ap hiriak menmen hi hanhan hisesim au. Hi hiriak menmen hi hineinim. ²⁰ Hi hiriak menmen hi hineinim, hiram meteikno hi hertei hi hirekes ap hiriak menmen enum im au. Menmen me ti mekre han kai menipa hi hiriak enum.

²¹ Te hi hertei menmen im mepu. Hi hanhan hiriak menmen yaaim, te menmen enum kere-mem hiram mau mekre han kai. ²² Hi hekre han kai hatip him me God Moses kewisim mau twei hiram yaaim. ²³ *Te hi hir menmen ham mekre yink kai hiram miriak menmen ham. Hiram him ham enum im hiram metike menmen han kai katip hiram yaaim hiram menepam. Menmen im minina menipa hi hanhan hises menmen enum me ti. ²⁴ Hi mitik enuk han enuk. Keimin kakikepa te hi ehin in menmen enum menipa hi hanhan ehises menmen enum me ti mekre han kai? ²⁵ *Hi han yaaik hentar God kakikepa hi ehin in menmen enum mekre han kai hentar menmen Mitik kaiu Iuwe Jisas Krais hirak

---

* **7:15** Ga 5:17   * **7:18** Jen 6:5, 8:21   * **7:23** Ga 5:17; Je 4:1;
1Pi 2:11   * **7:25** 1Ko 15:57

kiriakem. In ek hi hepu har ik. Hi heriuwe han kai hi hanhan hises him me God, te menmen enum mekre han kai menipa hi hanhan eises menmen enum me ti.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God Himin Yaaik kan kau kekre han kiau

¹ Te in ek God ap kakwep haiu mit miyapir kerek haiu ne Jisas Krais kakintar menmen enum haiu miriakem au. ² *God ap kakwep kakintar menmen im: God Himin Yaaik kerek kewetai himin yaaik hirak kenipai haiu ne Krais haiu mekiyan mau niutip keriyei haiu man minaiwir menmen enum me ti merekyei haiu miriak enum te haiu mami. ³ *Han kiau enuk ke nipaa, hirak kewen him me God Moses kewisim mau tiwei hiram merekyei haiu mamre mit yaain au. Te menmen him me Moses ap merekyei haiu mit em au, God hirekes kiriakem. Hirak keriuwet nikan kirak kerekek hirak kine yink kirak kar haiu mit enun ne ti ik ek, hirak kan kaa kewaank menmen enum mari han kiau menipai haiu miriak enum, te hiram epei au mesi. ⁴ *Hirak kiriak menmen im te haiu mit miyapir kerek ap mises han kiau enuk au, haiu emises han ke God Himin Yaaik, haiu emises menmen werek werek him me Moses metpai haiu emisesim (te God kaktip haiu yaain).

⁵ Mit miyapir kerek hir nises han kir enuk, hir hanhan menmen enum mekre han kir kerekek.

---

* **8:2** Ro 7:23-24   * **8:3** Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15   * **8:4** Ga 5:16, 25

Te mıt miyapır kerek hır nises han ke God Hımın Yaaik, hır hanhan menmen yaaim hırak ketporem. ⁶ *Mıt miyapır kerek hanhan nanises menmen enum mekre han kır, maain hır nani. Mıt miyapır han au, hır nanises menmen God Hımın Yaaik ketporem, hır nantike God nankiyan nanu nanıt te hır nanu werek. ⁷ *Mıt miyapır kerek nises menmen enum mekre han kır, God katıp hır enun kentar menmen enum mekre han ke mıt metike menmen yaaim me God hıram menepam. Hıram ap mises hım kerek God ketpaiyem au, hıram mıneinım. ⁸ Te mıt miyapır kerek nises menmen enum mekre han kır, hır ap nanises menmen yaaim God hanhan hır nanisesim.

⁹ *Yi mıt miyapır ap yises menmen enum mekre han ki au. God Hımın Yaaik kau kekre han ki yi yayises menmen yaaim hırak ketpiyem. Mıt kerek God Hımın Yaaik kerek Kraıs kerıuwetek kan ap kau kekre han kır au, hır ap ne Kraıs au. ¹⁰ *Maain haiu mıt miyapır mami mamıntar menmen enum mekre han kiau. Te God Hımın Yaaik kerek Kraıs kerıuwetek kan, hırak kau kekre han kiau, hımın kiau kaku kaktike God tipmain tipmain enum eik kakıntar God katıp haiu yaain. ¹¹ God kerek nıpaa kıkıak Kraıs Jıas kekre nımın ke mıt epei naa, hırak kekrit kau, maain hırak kakıkekyı yi mıt miyapır maain yayı. God Hımın Yaaik kerek nıpaa God kerıuwetek kan kıkıak Jıas kerek nepei kaa, hırak kau kekre han ki te maain God Haai kakriuwetek kakıkekyı yi

---

* **8:6** Ro 6:21   * **8:7** Mt 12:34; Jo 8:43, 12:39; Je 4:4   * **8:9** 1Ko 3:16, 12:3   * **8:10** Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6

mít miyapír.

Hím'in Yaaik God keriuwetek kan hírak kenipai haiu níkerek nírak

¹² Tís, nai yinan, haiu emises menmen God Hím'in Yaaik hírak ketpaiyem. Haiu ap emises menmen enum mekre han kiau híram menipai haiu hanhanem. ¹³ *Yi yises menmen enum mekre han ki maain yi yayi, te God Hím'in Yaaik kakíkepi yi eiyíwaank menmen enum mekre han híram ap mamnipi yi hanhan eiyisesim te yi eitike God eiyu.

¹⁴ Mít miyapír kerek newis God Hím'in Yaaik naanmípror me menmen hír níriakem, hír níre níkerek ne God. ¹⁵ *Hím'in Yaaik kerek God keriuwetek kan kau kekre han kiau ap kenipai haiu ap píke mínaain maain God kakwep au. Hírak kenipai haiu míre níkerek ne God hírak kekepai keriuwe menmen mírak iuwe te haiu niutíp niutíp matíp God, "Ti Haai kai." ¹⁶ *God Hím'in Yaaik hírekes ketpai hímin kiau haiu míre níkerek ne God. ¹⁷ *In ek, haiu míre níkerek nírak, te haiu mamít menmen God kakwetaiyem. Haiu mamtike Kraís mamít menmen yaaim mamíntar haiu mertei menmen enum mamnen mamraíwaank mar ke nípaá menmen enum man mewaank Kraís, haiu mamít menmen yaaim me God mar ke Kraís epei ketíwem, te haiu mamu mamre iuwe mamtikerek.

Maain haiu mít miyapír mamít menmen yaaim haiu mamu mamre iuwe

* **8:13** Ga 6:8; Kl 3:5   * **8:15** 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36   * **8:16**

2Ko 1:22   * **8:17** Ga 4:7; Rev 21:7

18 *Menmen yaaim me Kraism maain hiram mamnen kerek God kakwepyapirem kakwetaiyem hiram mamre menmen iuwe, te hi han kitet in ek menmen enum hiram mamraiwaank hiram mire menmen weinim. 19 *Menmen yapirwe God kiriakem hiram han kir kekrit kekrit nemerir wi God hirak kakteiknor haiu nikerek nirak. 20 *Menmen kerek God kiriakem hiram mau enum mentar God kewaankem. Hirak ap hanhan keriuwe menmen im te God kiriakem. Te menmen im mepu. 21 *Maain God pike kaknip menmen hiram mamnaaiwir menmen enum menipem hiram mau enum, te hiram mamweikin yaaim mamu werek mamir ke haiu nikerek ne God haiu mamu mamre iuwe mamit menmen yaaim me God.

22 Haiu mertei menmen yapirwe God kiriakem hiram mepu enum mar ke miyapir hir neteiken nanine nikerek. Nipaa ere in hiram han enuk mepu memerir God pike kakriak menmen yapirwe hiram mamre yaaim. 23 *Te hiram keremem au. Haiu mit miyapir kerek God Himin Yaai kau kekre han kaiu, hirak kire menmen yaaim minin me menmen yapirwe maain God kakwetaiyem, haiu metikerem mepu han enuk memerir wi kerek God kaknipai haiu mire nikerek nirak. Me wi im hirak kaknipai yink kaiu hirak yaai pike kaki taau!

24 *God epei kekepai kaktaihis kentar haiu memtau him hirak ketpim haiu misesim, haiu memerir hirak kakwetaiyem. Haiu memerir

* 8:18 Ro 5:2; 2Ko 4:17   * 8:19 Kl 3:4   * 8:20 Jen 3:17-19

* 8:21 2Pi 3:13; 1Jo 3:2   * 8:23 2Ko 5:2-4; Ga 5:5   * 8:24 2Ko

h̄irak kakwetaiyem mam̄intar menmen haiu memer̄ir mam̄tiwem h̄iram epei man, te haiu wen memeriuwem meiyam au. Haiu met̄iwem epei au. ²⁵ Te haiu ap met̄iwem wen au. Haiu wen memer̄ir menmen haiu han kitet h̄iram mamnen, haiu mam̄ink̄ik̄iwem mam̄ink̄ik̄iwem ere h̄iram mamnen. ²⁶ Mar im God H̄im̄in Yaaik kekepai haiu m̄it miyap̄ir kentar haiu ap mertei han ke God werek werek au. Haiu ap mertei mitehi God menmen werek werek au. God H̄im̄in Yaaik h̄irekes kekreh̄ir kiau kitehi God Haai menmen keriuwe h̄im̄ haiu m̄it ap metpim au, haiu m̄iriakem m̄ire m̄itik ketnen park o han toenuk.

²⁷ *God Haai kerek kertei han ke m̄it yap̄irwe, kewenhi menmen God H̄im̄in Yaaik hanhanem kentar h̄irakit tau han kiutip te h̄irak God H̄im̄in Yaaik kekreh̄ir ke haiu m̄it ne God h̄irak kitehi God Haai me menmen h̄iram mises han ke Haai keremem.

²⁸ *Haiu mertei menmen yap̄irwe God k̄iriakem h̄iram m̄ikaap haiu m̄it miyap̄ir kerek haiu hanhan meriuwe God kerek h̄irak kehim̄itenai haiu emises menmen h̄irak hanhan em. ²⁹ *Menmen yap̄irwe God k̄iriakem h̄iram m̄ikaap haiu m̄it miyap̄ir mentar haiu m̄it kerek God n̄ipaa kehim̄itenai haiu mamisesik. H̄irak kehim̄itenai haiu mam̄ir ke N̄ikan k̄irak Jisas Krai te h̄irak kakre iuwe m̄itik kakikre n̄im̄in ke haiu m̄it miyap̄ir haiu mamre kikrek n̄irak. ³⁰ Haiu m̄it miyap̄ir kerek h̄irak n̄ipaa kehim̄itenai maain haiu mamisesik, h̄irak kari han kiau haiu mamisesik. Haiu m̄it miyap̄ir kerek h̄irak kari han kiau, haiu mamisesik h̄irak

---

* **8:27** Sam 139:1; 1Ko 4:5   * **8:28** Ef 1:11   * **8:29** Kl 1:18; Hi 1:6

ketpai h̄rak kesak menmen enum maiu haiu yaain. Haiu m̄t miyap̄r kerek h̄rak ketpai haiu yaain, h̄rak kewetai menmen m̄rak yaaim.

*Menmen Jisas Kraiſ k̄r̄iakem h̄ram meteiknai
God han han iuwe keriuwe haiu m̄t miyap̄r*

³¹ *Hi han kitet menmen im God h̄rak hanhan keriuwai kekepai mentar menmen hi nepei hetpiyem, neim̄n h̄r nanin̄nai a? Taauye!
³² *God h̄rak ap kepak̄n N̄kan k̄rak au, h̄rak keriuwetek kan kaa kekepai haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe. Te h̄rak kakwetai menmen yap̄rwe wein̄m mamkepai mar ke h̄rak kewetai N̄kan k̄rak wein̄k. ³³ *Neim̄n h̄r nansiuwe h̄m nant̄p haiu m̄t miyap̄r kerek God kehimitenai haiu n̄rak, haiu enun a? Taauye! God h̄rekes epei kat̄p haiu m̄t yaain. ³⁴ *Neim̄n h̄r nant̄p haiu emnen emno si a? Kraiſ Jisas au! H̄rak kaa te God k̄k̄iak h̄rak p̄ike kekrit kau his yaaim me God kerek m̄t iuwe nanwik, h̄rak kitehi God Haai ke haiu m̄t! ³⁵ Kraiſ h̄rak han tewen̄nai te mekam mamnen n̄m̄n mamremir menmen m̄rak ap te mamu mamtikewai mamkepai a? Mewaai meruri menmen enum mamnen mamraiwaank, o menmen menipai haiu han enuk, o m̄t h̄r nenoyiyai nanwep, h̄ram menmen mamremir menmen m̄rak ap te mamu mam̄krai mamkepai au a? Mewaai meruri haiu n̄np̄i mewe i o haiu ap metenen klos o pewek mei, o menmen enum mamraiwaank, o m̄t nanwep haiu mami, h̄ram mamremir menmen me Kraiſ

---

* **8:31** Sam 118:6   * **8:32** Jo 3:16   * **8:33** Ais 50:8   * **8:34**
Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1

ap te mamikrai mamkepau au a? Taauye! ³⁶ *Hi me God mau tiwei Sam hiram matip mar im:

“Mit nanoyiyai haiu mit hir nanwep me witaan wanewik, hir nerekyei haiu mire sipsip kerek mit neriyei nanino nanwep. Mit nerekyeyem nentar haiu mit miyapir kerek mises him mit em.”

³⁷ *Au, menmen im hiram weinim. Krais hirak hanhan keriuwai te haiu maminin menmen enum im. Haiu mamu werek me menmen enum mamraiwaank. ³⁸ Haiu maminin menmen enum im mamraiwaank mamintar hi hertei hirak han teweninai te menmen ap mamnen nimin mamremir menmen mirak hiram ap te mamu mamikrai mamkepau au. Haiu wen mepu o maain haiu mami hiram menmen weinim. Ensel o tipir o herwe o menmen iuwe meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain hiram mamnen, hiram ap te mamremir menmen me Krais hiram ap te mamu mamikrai mamkepau au! ³⁹ God Haai han teweninai haiu mit miyapir kentar haiu ne Jisas Krais Mitik kiau Iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau minik ti o menmen mei miutip nipaa God kiriakem ap te mamremir menmen mirak hiram ap te mamu mamikrai mamkepau au.

9

Pol han tewenin mit miyapir ne Isrel

¹ Hi hatip werek hentar hi hises him me Krais. Hi ap hewisesik au. Han kai keit nimin kerek God Himin Yaaik kau kekrerek, hirak ketpo hi hatip

* **8:36** Sam 44:22; 2Ko 4:11   * **8:37** Jo 16:33

werek me menmen im. ² Hi han enuk, hekrit hekirt hi han tewenin mit miyapir.

³ *Hi hanhan God kakweikin sip kakweto kakipira hi enaaiwir Krai hi ekrehir ke mit miyapir yapirwe ne Isrel, haiu ne maam nipu kiutip, te hir nanises him me Krai. ⁴ *Haiu mit miyapir ne Isrel, God kehimitenai haiu narak, hirak kenipai haiu nikerek narak, haiu nepei mir menmen mirak yaaim merhihe. Hirak ketpai him mirak hirak kakisesim, hirak kewetai him mirak ham haiu emisesim. Haiu emirtei mewenipi niuk me God werek werek, God katip hirak kakikepai kaktaihis. ⁵ *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu iuwe Ebrahim, Aisak, Jekop. Krai hirak kire mitik ke ti hirak nepenyek ke maamrer it. Hirak kerekek hirak God hirak naanmipre menmen yapirwe haiu emwenipi niuk mirak tipmain tipmain enum eik. Keremem.

God kehimitan mit miyapir narak

⁶ *Hi ap hatip menmen nipaa God ketpim in ek hirak ap kisesim au. Mit miyapir yapirwe ne wewik miutip me Isrel, God hirak ap kehimiteni yapirwe hir narak au. ⁷ *Hir nepenyerer yapirwe ne Ebrahim hir ap nikerek ne God nar ke maam kir nentar hir ap nises him me God. God katip Ebrahim kar ik: “Nepenyerer ne Aisak keriyen, hir nepenyerer nit. Hi hetput hir nanit menmen mei. Nepenyerer han en au.” ⁸ *Nikerek kerek Ebrahim kinen weinin, hir ap nikerek ne God

---

* **9:3** Eks 32:32   * **9:4** Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2   * **9:5** Mt 1:1-16; Jo 1:1; Ro 1:25   * **9:6** Nam 23:19; Ro 2:28   * **9:7** Jen 21:12   * **9:8** Ga 4:23

au. Níkerek Ebrahim kinen kentar God hírak ketpíwekem kekepik kakini, hír keriyen níre níkerek ne God. ⁹*God katíp Ebrahim hímar im: “Maain wí kerek hi hímat hi píke anen hi akaap Sera híre wawítu híre wawine níkan.”

¹⁰*Menmen im keremem meteikni nepenyerer ne Ebrahim hír yapíwe ap níkerek ne God keriyen au. Níkerek hírakít te Rebeka hírakít te haai kiutíp, hírak maam nípu kaidu Aisak. ¹¹⁻¹²*Rebeka ap wine níkerek hírakít tei tíre wen au, God kehimitan Jekop hírak kóre níkan kírak, te Iso au. Hírakít ap tírak menmen yaaim o enum wen au, God kehimitanek te hírak kak-teiknai hírak kises han kírak kehimitan mít hír níkerek nírak. Menmen hír níriakem ap mamri han kírak au. God katíp Rebeka kar ik: “Maain Iso níkan iuwe mítík hírak kakises hímar me níkik kírak Jekop.” ¹³*Hímar me God mau tíwei Malakai kewisímar híram matíp mar im: “Hi hanhan iuwe heriuwe Jekop hi hehimitanek hírak níkan kai. Hi hanhan kike heriuwe Iso, hi hepírek hírak ken.”

¹⁴Te haiu mamtíp mekam? God hírak kises menmen híram ap yaaim a? Taauye! ¹⁵*God katíp Moses kar ik: “Hi han tewenímar mít miyapír kerek hi hanhan akepi. Hi hises han kai hi akaap mít miyapír.” ¹⁶*Te haiu ap mamtíp God hírak hanhan keriuwe mít miyapír kentar menmen hír hanhanem o menmen hír níriakem au. God kises han kírak kehimiteni hír nírak kerekek.

---

* **9:9** Jen 18:14   * **9:10** Jen 25:21   * **9:11-12** Jen 25:23   * **9:13**
 Mal 1:2-3   * **9:15** Eks 33:19   * **9:16** Ef 2:8

17 *Haiu mekine hiim me God Moses kewisim mau tiwei, God katip mitik iuwe Fero ke Isip menmen kar ik: “Hi hewisit ti hire mitik iuwe ke Isip te menmen im hi herekyutem, mit miyapir nanirtei hi manp enuk iuwe hir mit miyapir nerer wit wit nanwenipi niuk mai.” 18 *God hirak han tewenin mit miyapir kerek hirak hanhan kekepi, te hirak kises han kirak kenip mit miyapir han hir nanwenin han kir ke menmen.

God kewaank mit han, hirak kikaap mit han

19 Mitik kiutip kekre nimin ke yi mit ketpo kar ik: “Menmen ti hetpaiyem hiram werék, God kenmak te hirak kaktip haiu mit enun a? Keimin kakwenin God me menmen hirak hanhan kakriakem a? Taauye!” 20 *Kai yinak, ti han kitet ti iuwe te ti pike atip God me menmen hirak kiriakem a? Hause kerek mite hire wewisim me haak hiram ap mamtip mamir ik: “Ti henmak ti ap hewena hi hire kurpe a?” 21 *Mite kerek weit hause hire wawises han kire waunip menmen weriuwerem. Hire weit hause weremir, meiyam hire wewenem mire kurpe, meiyam au hire wewisim mire hause me wewis haak o heurek hire weneipetem mekrerem.

22 Menmen God kiriakem hiram mar im. Hir mit enun nire tikenup o hause hiram mewep, te God hanhan kakteikin menmen mirak iuwe hirak kakiwaank mit enun nar ik. Hirak hanhan kakiwaank mit nar ik kerek hirak ap kiriakem waswas au. 23 *Te hirak hanhan kakteiknai menmen yaaim mirak iuwe, hirak nepei kewetai

---

* 9:17 Eks 9:16 * 9:18 Eks 4:21, 9:12, 14:4 * 9:20 Ais 29:16, 45:9 * 9:21 Jer 18:6 * 9:23 Ef 1:3-12; Ro 8:29

pɪnam, haiu mɪt han haiu mɪre hause kurpe te hɪrak hanhan keriuwai. Nɪpaa hɪrak kenipai han kai te maain haiu mamre yaain mamɪt pɪnam me menmen yaaim mɪrak. ²⁴ Hɪrak kehimitan haiu mɪt miyapɪr han ne Isrel keriyen haiu mamɪt menmen im yaaim au. Haiu mamtike mɪt miyapɪr han ne weiwɪk ham, haiu yapɪrwe mamɪt menmen mɪrak yaaim. ²⁵ *Mau tɪwei Hosia kewis God katɪp kar ik:

“Mɪt miyapɪr kerek ap ne weiwɪk mai, hi hehimiteni hɪr mɪt miyapɪr nai.

Hɪr ne weiwɪk nɪpaa hi ap hanhan heriuweri, te in ek hi hanhan heriuweri.

²⁶ *Maain wit kerek nɪpaa mɪt han natɪp hɪr ap mɪt miyapɪr ne God, te hɪr mɪt han nanɪtpor nanɪr ik, ‘Yi hɪras yi nɪkerek ne God kerek hɪrak kaku tipmain tipmain enum eik.’ ”

²⁷ *Mɪtik profet Aisaia kewis hɪm me God katɪp ke Isrel kar ik:

“Maain mɪt miyapɪr ne Isrel hɪr nanine nɪkerek nantɪn yapɪrwe nanre تنهاان ke mani, te God kakɪkaap mɪt neiyan kike nɪmɪn ne hɪr mɪt yapɪrwe kaktohis.

God ap te kakmerɪr wɪ yapɪrwe te mɪt miyapɪr nanweikɪn sip nanwet menmen enum.

²⁸ Au, hɪrak keremir wɪ yinam te hɪrak skelim mɪt kakɪntar menmen enum hɪr nɪɪakem.”

²⁹ *Nɪpaa Aisaia katɪp me menmen im. Hɪrak kewis hɪm mau tɪwei mɪrak. Hɪram matɪp mar im:

---

* 9:25 Hos 2:23 * 9:26 Hos 1:10 * 9:27 Ais 10:22-23 * 9:29

“God h̄rak M̄it̄k Iuwe naanm̄ipre m̄it̄ ne ami neit wit k̄rak h̄rak ap kewis nepenyerer nai ne weiw̄k me Isrel h̄r nepu, te haiu weiw̄k maiu nepei au mesi m̄re m̄it̄ miyap̄r n̄paa nau neit wit Sodom ketike wit Gomora.”

H̄m yaaim me God mamkaap m̄it̄ ne Isrel netike m̄it̄ ne weiw̄k ham

³⁰ *Haiu mamt̄p mekam a? Haiu mamt̄p menmen im. M̄it̄ miyap̄r kerek ap ne weiw̄k me Isrel h̄r ap hanhan nanriak God h̄rak kat̄p h̄r yaain. Te h̄r nemtau h̄m m̄rak h̄r nisesim te God kat̄p h̄r yaain. ³¹ *Te m̄it̄ miyap̄r ne Isrel kerek God kehimiteni h̄r m̄it̄ n̄rak, h̄r au. H̄r hanhan nanises h̄m lo me Moses, te God kakt̄p h̄r yaain. Te God au, h̄rak keweik̄n sip kewet̄r. ³² *Kenmak te God kat̄p h̄r enun h̄rak keweik̄n sip kewet̄r? H̄rak k̄riakem kent̄r h̄r ap nises h̄m m̄rak wein̄m au. H̄r han kitet̄ h̄r enriak menmen yaaim te God kakt̄p h̄r yaain. H̄r han enuk neriuwe Krai h̄r ap nisesik au. H̄r n̄re m̄it̄ kerek Aisaia ketpim kewis h̄m mau t̄wei m̄rak, h̄r nerewo nan nan̄nkew̄n. ³³ *Aisaia kewis h̄m mar im:

“Yi eiȳmt̄au. Hi God ewis m̄it̄k keit wit Saion h̄rak kakre nan tokik. H̄rak kak̄iwaank m̄it̄ miyap̄r kak̄int̄r menmen h̄r n̄napen nanisesim nan̄r ke m̄it̄ h̄r nerewo nan nenkew̄n. Te m̄it̄ kerek h̄r nan̄mt̄au h̄m m̄rak nanisesim, h̄r

---

* **9:30** Ro 10:20   * **9:31** Ro 10:2-3   * **9:32** Ais 8:14   * **9:33**
Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11

ap te han enuk nanriuwerek au, hĭrak kakĭkepi.”

10

Mĭt miyapĭr ne Isrel ap nises God werek werek au

¹Yi nai yinan, hi hanhan wĭsenum mĭt miyapĭr yapĭrwe ne weiwĭk mai Isrel hĭr nanweikĭn sip nanwet menmen enum te God kakĭkepi kak-torhis. Hi hitehi God me menmen im. ²*Hi hertei te hi hewepyapĭri hetpi hĭr hanhan wĭsenum nises God te hĭr ap nertei werek werek menmen hĭrak hanhan hĭr nanisesim. ³*Hĭr nertei menmen God kĭrĭakem, te hĭrak katĭp haiu mĭt haiu yaain. Hĭr nertei menmen im me God hĭr nises han kĭr nekrehĭr ke menmen God kĭrĭakem. Te hĭr ap hanhan nanises menmen God kĭrĭakem te hĭrak kaktĭp hĭr yaain au. ⁴*Krais hĭrak kekrehĭr ke hĭm nĭpaa God kewet Moses em, hĭram nepei au mesi. Te mĭt miyapĭr kerek hĭr nanises hĭm me Krais, God kaktĭp hĭr mĭt miyapĭr yaain.

God hĭrak hanhan pĭke kakĭthis mĭt miyapĭr yapĭrwe

⁵*Moses katĭp menmen im me hĭm kerek God kewetĭwekem hĭrak kewisĭm mau tĭwei. Hĭrak katĭp kar ik: “Mĭt miyapĭr kerek hĭr nanises hĭm im werek werek, maain hĭr nanu natike God.” ⁶*Te hĭm me God matĭp menmen im me mĭt miyapĭr hĭr nises hĭm me Krais te God kaktĭp hĭr yaain. Hĭram matĭp mar im: “Yi ap

* **10:2** Ap 22:3   * **10:3** Ro 9:31-32   * **10:4** Mt 5:17; Jo 3:18

* **10:5** Ro 7:10; Ga 3:12   * **10:6** Diu 30:12-14

han ekitetim emir im: ‘Neim’in hir nanino wit ke God hir nanithis Krai neiyik naninen ti?’ ”

⁷ O yi ap eitip eiyir ik: “Neim’in hir nanino wit kerek mit naa him’in kir kiwaaari hir nanit Krai neiyik naninen ti ik?” ⁸ Him me God matip mar im: “Him me God hiram mau menep mamkepi. Hiram mau mekre him mi, mau mekre han ki mentar yi yerteiyem.” Him im hiram him yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim. ⁹ Haiu matip mit miyapir menmen mar im: “Yi eitip eiriuwe him ki yi eitip, ‘Jisas hirak Mitik Kaiu Iuwe naanempai,’ yi han kitet eikre han ki God nepei kikiak Jisas kerek kiwaaai kekre nim’in ke mit nepei naa, hirak pike kekrit kau, te God kaktihis.” ¹⁰ Haiu han kitet menmen me Krai mekre han kaiu, haiu matip meriuwe him maiu haiu misesik, te God katip haiu mit yaain, hirak kaktaihis. ¹¹ *Him im yaaim mentar Profet Aisaia kewis him me God mau tiwei hiram matip mar im:

“Mit miyapir niutip niutip hir nises him me Krai, hir ap han enuk nanriuwerek au, hirak kakikepi.” ¹² *Him im matip me mit miyapir yapirwe ne weiwik me Isrel, mit miyapir ne weiwik ham nerer wit wit. God ap han kitet me weiwik me mit au. God hirak ke haiu mit miyapir yapirwe, te hirak kakikaap mit miyapir kerek hir nises him mirak, hirak kakikepi iuwe. ¹³ *Hirak kakikepi iuwe kakintar him me God profet Joel kewisim mau tiwei matip mar im:

---

* **10:11** Ro 9:33   * **10:12** Ap 15:9   * **10:13** Joe 2:32

“Mìt miyapír kerek hír nitehi Mìtik Iuwe, hírak kakíkepi kaktorhis.”

14-15 *Hír ap nises hím me Kraís nanírkeik te hír nanitíwekhi hírak kakíkepi kaktorhis a? Hír ap nemtau hím me Kraís nanírkeik te hír nanírtei hírak kakíkepi a? Mìt ap netpor hím me Kraís nanírkeik te hír nanímtau hím mírak a? God ap te kaksiuwe mìt naníno nanítpor hím me Kraís nanírkeik te hír nanímtewem a? Taauye! Hím me God Aisaia kewisím mau tíwei matíp mar im: “Mìt kerek hír nanínen nanítpai hím yaaim me Kraís, hír níríak menmen yaaim.”

Mìt miyapír ne Isrel ap nises hím yaaim me Kraís

16 *Mìt miyapír yapírwe ne Isrel ap nises hím yaaim im me Kraís au. Mìtik profet Aisaia kewis hím mau tíwei matíp mar im:

“Mìtik Iuwe, mìt miyapír niutíp niutíp hír nemtau hím maiu hír nisesim. Mìt miyapír yapírwe han en au.” 17 *Te mìt miyapír hír nises hím me Kraís nentar hír nemtewem. Hír nemtewem nentar mìt epei nen netporem. 18 *Hi hitihi menmen im. Mìt miyapír ne Isrel hír nepei nemtau hím yaaim me Kraís im o au a? Hír epei nemtewem ye! Hím me God mau tíwei Sam híram matíp mar im:

“Hím kerek mìt hír netpim men merer wit wit kerek mìt newi.” 19 *Hi píke ehitihi menmen. Yi han kitet mìt miyapír ne Isrel hír

* 10:14-15 Ais 52:7 * 10:16 Ais 53:1; Jo 12:38 * 10:17 Jo 17:20 * 10:18 Sam 19:4 * 10:19 Diu 32:21

netari h̄im im a? Auye! Moses kin̄n kewis h̄im me God mau t̄iwei me menmen im h̄iram mat̄ip mar im:

“Maain hi God hi eh̄it m̄it miyap̄r h̄r ne weiw̄k ham wein̄m h̄r netari menmen mai au, hi anipi yi ȳnk enuk han enuk eiriueri yi hemkre menepam eiriuwe menmen hi erekyorem.” ²⁰ *Profet Aisaia h̄rak kin̄apen kewepyap̄r h̄im me God au. H̄rak kat̄ip kar ik:

“Hi God hewis m̄it kerek n̄paa h̄r ap hanhan nis̄sa, in ek h̄r nerteiya te h̄r nises h̄im mai. Hi hewepyap̄r h̄rekes herp yaain te m̄it kerek n̄paa ap nitehi m̄it han me hi, in ek h̄r nises h̄im mai.” ²¹ *Aisaia kat̄ip h̄im im me m̄it miyap̄r ne Isrel. H̄rak kat̄ip kar ik:

“Hekrit hekrit me w̄i yap̄rwe hi God hewis his mai en̄nor h̄r nanis̄sa, te h̄r au, neweik̄n sip neweto, h̄r nena netpo enum.”

11

God h̄rak hanhan keriuwe m̄it miyap̄r han ne Isrel

¹ *Hi eh̄itih̄i menmen. Yi han kitet God nepei keweik̄n sip kewet m̄it miyap̄r n̄rak ne Isrel a? Taau! Hi h̄rekes hi m̄it̄k ke Isrel, hi nepenyek ke Ebrahim, hi ke weiw̄k me Bensamin. Te menmen im meteikni God ap keweik̄n sip kewetai m̄it ne Isrel au. ² God ap keweik̄n sip kewet m̄it

* **10:20** Ais 65:1   * **10:21** Ais 65:2   * **11:1** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5

miyapir narak kerek nipaa hirak kehimiteni hir narak. Yi yertei him mau tiwei me God hiram matip me Profet Ilaija hirak kesiuwe him men Isrel hirak katip God kar ik: ³ **“Mitik Iuwe, mit ne Isrel hir nenep mit profet nit, hir nari kinaan newenem me mit hir newepwar menmen newetutem. Hir mit enun nenep mit profet naa nenepi. Hi kerekek hi hepu hir ninetnau naniyep.”* ⁴ **God hirak ketpwek mekam a? Hirak katip kar ik: “Hi ap heweikin sip hewet mit miyapir nar ke 7,000 hir wen nises him mai hir ap newen ninip nanwenipi niuk me tipir Bal au.”*

⁵ **Mar ke nipaa God naanmipre mit kerek hir nisesik te in ek hirak kehimitan mit miyapir ne Isrel han hir nisesik nentar hirak hanhan keriuweri.* ⁶ **God kises han kirak kehimiteni hir narak kentar hirak hanhan keriuweri weinim ap menmen hir nriakem o nisesim au. Hirak kehimiteni kentar hir nriak menmen yaaim te God ap hanhan keriuweri weinim au.*

⁷ **Hi hatip menmen im. Menmen Isrel hir hanhan nantiwem neriuwe him hir nisesim, hir ap netiwem au. Te mit kerek God hanhan keriuweri kehimiteni hir mit narak, hir keriyen netiwem. Mit han au, God kewenin han kir hir nisesik au.*

⁸ **Him me God mau tiwei mitik profet Aisaia kewisim hiram matip mar im:*

“God kewenin han kir te menmen hir nirem, hir ap nisesim.

Menmen hir nemtewem, hir ap nisesim.

---

* **11:3** 1Kin 19:10, 14   * **11:4** 1Kin 19:18   * **11:5** Ro 9:27

* **11:6** Ga 3:18   * **11:7** Ro 9:31   * **11:8** Diu 29:4; Ais 29:10

Hir nepu nepir kerekek nipaa ere in.”⁹ *Him me God mau tiwei Devit kewisim hiram matip mar im:

“Hi hanhan God hirak kakwis menmen kerek hir niam nanim hiram mamriwaank mamir ke tirpe menep samiyak, o mamir ke nan kiwaai yayiwe mitik kakrewekik hirak kakinkewin.

¹⁰ Hi hanhan nanamir kir toto te hir ap nir ein ein au.

Hir han kir enuk me menmen enum mamnen mamnip mamwaanki nanir ke mite sip kin hire weremtut menmen wauno yanim+n.”

God kikaap mit miyapir ap ne weiwik me Isrel kaktorhis

¹¹ *Hi pike ehithi menmen. Yi han kitet mit miyapir ne Isrel hir newaank hiras keriyen nar ke mit nentirer nan nenkewin nani me wi hir neweikin sip newet him me Kraisa? Taauye! Hir neweikin sip newet him me Kraisa te God kakikaap mit miyapir han ne weiwik ham, hirak kaktorhis. Hirak kaknip mit miyapir ne Isrel hir han enuk nanriuweri nanintar menmen yaaim God kerekorem. ¹² Menmen enum mit miyapir ne Isrel hir niriakem menip God hirak kikaap mit miyapir han ne weiwik ham kewetir menmen mirak yaaim. Hir ne Isrel neweikin sip newet menmen yaaim me God te God kewet mit miyapir han em. Maain, mit miyapir yapirwe ne

* **11:9** Sam 69:22-23, 35:8

* **11:11** Ap 13:46; Ro 10:19

Isrel nanweik+n sip nanises h+m me Kraiss menmen im mamkaap m+it miyap+r yap+rwe nerer wit wit mamkepi w+senum.

¹³ In ek hi hetpi yi m+it miyap+r ap ne Isrel. Hi aposel kerek God keruweta hi han yi m+it miyap+r ap ne weiw+ik me Isrel, te hi han yaaik hi hetpi yi m+it h+m m+rak. ¹⁴ Te hi m+it+ik kiut+p ke Isrel hi hari han ke m+it miyap+r yap+rwe ne Isrel hi enipi h+r han enuk hemkre menepam neriuwe menmen yaaim God kewet m+it miyap+r ne weiw+ik ham em. Te h+r hanhan enises h+m me Kraiss te God kak+ikepi kaktorhis. ¹⁵ God nepei kewis yi m+it miyap+r ne weiw+ik ham ap ne Isrel yi yetikerek yekiyau yau yentar h+rak nepei keweik+n sip kewet m+it miyap+r ne weiw+ik me Isrel. Maain h+rak p+ike kaktorhis h+r nantikerek nankiyau nanu, yi han kitet mekam mamnen? Menmen im. H+r nanu werek nan+r ke m+it n+paa naa h+r p+ike nekrit. ¹⁶ M+it h+r nehimitan nu nek+inp+ h+ram me God, te nu heneik, t+wei o n+ikim m+rak, h+ram me God. Ebrahim ketike m+it profet h+r yaain h+r n+kerek ne God. Te maain nepenyerer n+r h+r nan+re n+kerek ne God.

¹⁷ God nepei keremir heneik enum me map+ik. Menmen im meteiknai God keweik+n sip kewet m+it miyap+r han ne weiw+ik me Isrel. Te h+rak ketihis yi m+it miyap+r han ne weiw+ik ham, yi y+re map+ik me yaank heneik m+iram, h+rak keremir kemt+n mau map+ik me wit mekreh+r ke map+ik heneik nepei maa. Yi yepu yari w+ m+iram te yi eiyu werek werek. ¹⁸ Te yi ap einan yip+r eiw+rek me m+it miyap+r ne Isrel God kep+ri kar ke m+it h+r newen nu heneik new+rem au em+it! Yi ap

han ekitet yi iuwe au. Yi yire nu heneik keriyen. Nu heneik ap te naanmipre nekɪnpɪ au. Hiram nekɪnpɪ em hiram naanmipre nu heneik. Hirak au, hir mɪt ne Isrel hir nɪre nu nekɪnpɪ, yi mɪt ne weiwɪk ham yi yire nu heneik.

¹⁹ Yi eitɪp eiyɪr ik: “God kepɪr mɪt miyapɪr enun ne Isrel kɪre mɪt newen nu heneik newɪrem, kewisai haiu mɪt miyapɪr ne weiwɪk ham haiu mekrehir kɪr te haiu yaain.” ²⁰ Hɪm im hiram yaaim te yi naanempre hɪras me menmen im. God kepɪri nentar hir ap nises hɪm mɪrak te yi yekrehɪr kɪr yi yau yentar yi yises hɪm mɪrak. Te yi ap han kitet yi yaain au. Yi naanempre hɪras werək werək me menmen yi yisesim te yi ap einaiwɪrem au. ²¹ God ap hanhan keriuwe mɪt miyapɪr ne Isrel hir neweikɪn sip newetɪwek. Au, hirak kepɪri. Hir nɪre mapɪk heneik me wit, te yi au, yi yar ke mapɪk heneik ke yaank. Te yi ap eiyisesik, yi han kitet hirak ap kakɪpɪri kakriwaank a? Taauye! Hirak kakɪpɪri kakriwaank ye! ²² In ek haiu mertei God wɪ ham hirak hanhan keriuwe mɪt, wɪ ham au kakɪwaanki. Hirak kewaank mɪt miyapɪr kerek ap nisesik, te yi kerek yi yisesik hirak hanhan keriuwi. Yi wen yisesik, hirak hanhan kakriuwɪ, o au en, hirak kakɪpɪri kakɪr ke mɪt hir newen nu heneik epei maa hir newɪrem. ²³ Mɪt ne Isrel nanweikɪn sip han ekitet hɪm yaaim me Krai, hir nanises God, hirak pɪke kaktorhis nantikerek nankiyan nanu nanɪr ke mɪt neremir nu heneik, hir pɪke nekinɪm nanwisɪm mamu heneik nɪpaa hir neremir, hiram mamwo. ²⁴ God kertei kɪrɪak menmen im kentar menmen hi hetpiyem im. Yi mɪt ap ne weiwɪk

me Isrel yi yire mapik heneik miram me yaank te God nepei kewisi yi yekiyan yau yetikerek yire mapik hen eik me yaank, hiram mau mapik me witeik, hiram mewo. Mit ne Isrel hir nire mapik heneik hires me wit te hiram menmen weinim God kaktorhis hir nantikerek nankiyan nanu nanir ke mit pike newis mapik heneik nipaa hir neremir, hiram pike mamwo.

God hanhan keriuwe mit miyapir yapirwe

25 *Nai yinan, hi hanhan yi yertei werek werek him nipaa mit ap nerteiyem. Hi hanhan yi yerteiyem te yi ap han ekitet yi yertei menmen yapirwe. God nepei kenip mit miyapir han ne Isrel hir newenin han kir ere maain mit miyapir ne weiwik ham kerek God kehimiteni hir nanises him mirak hir naninen nanisesik. 26 *Maain wi im nepei au mesi, mit miyapir yapirwe ne Isrel nanises God hirak kakikepi kaktorhis. Him me God mau tiwei matip me menmen im hiram matip:

“Mitik kerek kakikaap mit hirak mitik ke wit Saion, hirak kakipir menmen enum mekre han ke nepenyerer ne maam nipu ke Jekop.

27 *Wi kerek hi ahisak menmen enum mir, hi hises him nipaa hi hetpim.” 28 Mit ne Isrel hir neweikin sip newet him yaaim me Krai, te God han enuk keriuweri, hirak kikaap yi mit miyapir ne weiwik ham. Te God kehimitan mit ne Isrel hir mit miyapir narak hirak hanhan keriuweri

---

* 11:25 Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16   * 11:26 Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7   * 11:27 Ais 27:9; Jer 31:33-34

kentar nĭpaa hĭrak katĭp maamrer taiu Ebrahim, Aisak, Jekop, hĭrak ketpĭwekĭt kar ik: “Hi naanmamre nepenyerer ni erekyor yaaım.”²⁹ Maain God pĭke kakrekyor yaaım kakĭntar hĭrak ap te kakweikĭn han kĭrak me mĭt miyapĭr ne Isrel kerek hĭrak kehimiteni hĭr nĭrak. Hĭrak kakĭkepi.

³⁰ Nĭpaa yi mĭt miyapĭr ne weiwĭk ham, yi yeweikĭn sip yewet hĭm me God, te in ek God hanhan kariuwi kekepi kentar mĭt miyapĭr ne Isrel hĭr neweikĭn sip newet hĭm mĭrak. ³¹ God hanhan keriuwi kekepi kentar hĭr mĭt miyapĭr ne Isrel neweikĭn sip newet hĭm me God. Te in ek hĭrak God pĭke hanhan kakriuwari kakĭkepi. ³² *God nepei kenipai haiu mĭt yapĭrwe haiu meweikĭn sip mewet menmen hĭrak ketpaiyem. Haiu meweikĭn sip mewet menmen hĭrak ketpaiyem, te maain hĭrak hanhan kakriuwai haiu mĭt miyapĭr yapĭrwe, hĭrak kakrekyai menmen yaaım kakĭkepai.

Haiu mamwenĭpi niuk me God

³³ *God kiau hĭrak yaaık iuwe. Menmen hĭrak han kitetim, menmen hĭrak kerteiyem, hĭram yapĭrwe mĭre تنهاان me wan, hĭram iuwe mesikenĭk. Haiu ap te mamĭrtei kenmak hĭrak kĭrĭak menmen o markeik hĭrak kĭrĭak menmen me haiu mĭt. Hĭrak kĭrĭakem keremem. ³⁴ *ĭram mĭre hĭm me God mau tĭwei metpim. Hĭram matĭp mar im:

---

* **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13; 1Ko 2:16

“Keim̄n h̄rak kertei menmen M̄it̄k Iuwe God h̄rak han kitetim o keim̄n h̄rak kertei iuwe te h̄rak ek̄tp̄iwek h̄rak kakriak menmen im o menmen eim?

35 *Taaue! Keim̄n h̄rak nepei kewet God menmen te h̄rak kakwet̄iwekem mam̄krehīr k̄rak a?

36 *Taaue! Menmen yap̄rwe mepu, h̄rak God kerekek k̄riakem. H̄rak wen naanm̄ire menmen yap̄rwe, h̄ram mau mamkepik. Haiu emwen̄pi niuk m̄rak in ere tipmain tipmain enum eik. Keremem.”

12

Haiu mamwet God ȳnk kiau ketike han kiau mam̄r ke m̄it newepwar menmen newet God em

1 *Nai yinan, hi hetpi h̄m manp mar im. God nepei hanhan keriuwe haiu m̄it, h̄rak kerekyei menmen yaaim kekepai keriuwerem. Te yi eiwet God ȳnk ki ketike han ki eiȳr ke m̄it h̄r newepwar menmen newet God em. Yi eiwet God ȳnk ki ketike han ki, yi eiyisesik eir̄iak menmen m̄rak. Te h̄rak han yaaik kakriuwi. Mar im yi yewen̄pi God werék werék yekre han ki. 2 *Yi ap eiyises menmen eiȳr ke m̄it miyap̄r ne t̄i h̄r nisesim au em̄it! Yi eiwis God h̄rak kakweik̄n han ki te yi eire m̄it h̄r han k̄r hanhan nanises God werék werék. Te yi eiȳrtei menmen God hanhan yi eiyisesim. H̄ram yaaim mamnip God han yaaik, h̄ram mamkepi werék werék.

---

* 11:35 Jop 41:11   * 11:36 1Ko 8:6   * 12:1 Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5; Jo 4:24   * 12:2 Ef 4:23, 5:10, 17

Haiu mamwis menmen God HİMİN Yaaik kewetiyem hİram mamkepai haiu mamriak menmen

³ *Hi hetpi menmen im hentar God hanhan keriuwa hi hİriak menmen mİrak. Yi ap han ekitet yi yİre mİt miyapİr iuwe yinİN mİt miyapİr han au emİt! Yar ke yi yises God yeit menmen God HİMİN Yaaik kewetiyem mamkepi yi yİriak menmen hİrak kehimİteniyem, te yi han kitet yi yaain o au. ⁴ *HİM im yaaim mentar haiu yİnk kiau kiutİp te pİnam mİram yapİrwe. Ham pİnam hİram mİriak menmen ham, pİnam mİriak menmen ham. ⁵ *Mar im haiu mİt miyapİr haiu yapİrwe te haiu mİre yİnk kiutİp mentar haiu mises hİM me KraiS, te haiu yapİrwe niutİp niutİp mamkaapan.

⁶ *Menmen God kerekyeyiem kewetiyem hİram ap mİpİram au. God nepei kewetei haiu mİt han menmen mİrak te haiu mewepyapİr hİM hİrak ketpeiyem, te haiu emwepyapİrem mar ke haiu mises God memtau hİM mİrak. ⁷ Haiu mİt han kerek God kehimİtenai haiu emkaap mİt, te haiu emkepi. Hİrak kehimİtenai haiu mİt han haiu mamtİp mİt menmen, te haiu emİtporem. ⁸ *Haiu mİt han kerek God kehimİtenai haiu matİp mİt hİM haiu mamkepi mamkiak han kİr kakriuwere, te haiu mamİtpim mamkepi. Haiu mİt han kerek God kehimİtenai haiu emwet mİt han menmen pİnam me menmen maiu kerek haiu metenenim, te haiu emwetİrem. Haiu mİt han kerek God kehimİtenai haiu naanmamre mİt

---

* **12:3** 1Ko 12:11; Ef 4:7   * **12:4** 1Ko 12:12   * **12:5** 1Ko 12:27;
Ef 4:25   * **12:6** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11   * **12:8** 2Ko 9:7

miyapɪr han, te haiu emisesim emriakem werek werek. Haiu mɪt han kerek God kehimɪtenai haiu mɪkaap mɪt miyapɪr nɪnap o miyapɪr mɪkan nɪr epei naa, te haiu emkepi werek werek.

Menmen yi yisesim te yi hanhan yeriuwehan

9 *Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan yeriuwe mɪt. Menmen yaaim yi hanhanem. Menmen enum au, yi eineinɪm. 10 *Yi hanhan yeriuwe ni yinan ne Kraiss yar ke yi hanhan yeriuwe ni ne wɪnak ki. Yi han ekitet mɪt han hɪr ninɪni te yi eiwenɪpi niuk mɪr hɪr yaain.

11 *Yi ap eiyyu yain yain au emɪt. Yi eiriak menmen yaaim me Mɪtɪk Iuwe God yeriuwe han ki iuwe.

12 *Yi han yaaik eiyyu eimerɪr Mɪtɪk Iuwe Kraiss hɪrak pɪke kaknen. Menmen enum mamnen mamiwep, te yi han tokik eiyyu. Hekrit hekrit yi eiyyitehi God menmen.

13 *Mɪt miyapɪr han nises hɪm me God, hɪr netenen menmen auri, te yi eikepi naanempror eiriuwe menmen mi. Yi naanempre mɪt miyapɪr han ne wit hak nanɪnen nanri.

14 *Mɪt kerek hɪr neriwaank yi ap eiyyitehi God hɪrak kakrekyyor enum au emɪt! Yi eiyyitɪwekhi hɪrak ekikepi hɪr nanisesik.

15 *Mɪt miyapɪr hɪr han yaaik, yi han yaaik eitikeri. Hɪr han enuk me menmen, te yi han etwenɪni.

---

* 12:9 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * 12:10 2Pi 1:7; Fl 2:3
 * 12:11 Ap 18:25; Rev 3:15 * 12:12 1Te 5:17 * 12:13 Hi 13:2 * 12:14 Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * 12:15 Sam 35:13

16 *Yi han kiutip eikiyan eiyu. Yi ap han ekitet yi iuwe au emit. Yi eitike mit miyapir wein+n yi eiriyan eino in eino ein. Yi ap han ekitet yi yertei iuwe yin+n mit han.

17 *Mit kerek nerekyi enum, yi ap eirekyor menmen enum eiyir ke hir nerekyiyem au emit! Yi eiriak menmen mit miyapir han nertei hiram yaaim. 18 *Yi ap einahan einapan au emit. Yi hanhan eitike mit miyapir yapirwe eikiyan eiyu.

19 *Nai yinan, yi ap eiriak mit menmen enum eiyir ke hir nerekyiyem au emit. Yi eiwis God maain hirak kakriak mit menmen kerek han enuk kakriuweri. Yi eiwisik hirak kakriakem kakintar hirak katip him mit newisim mau tiwei mar im: “Maain hi God hirekes ah+wanki arekyor enum.” 20 *Te yi ap eirekyor menmen enum au emit. Mit kerek hir nerekyi enum, hir n+np+maan yi eiwetir menmen hir nan+m, o hir him niu enuk (o mar kewenkikor him) yi eiwetir tipar mei hir en+m. Yi eiriak menmen mar im yi eirekyor hir yink enuk neriuwe menmen enum hir n+riakem. Hiram mar ke yi yewen si yeunek mentar paan kir, 21 te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki mamin+ni au emit. Yi eiwin+n menmen enum eiriuwe menmen yaaim yi yirakem.

13

Haiu emises him me gavman

---

* 12:16 Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21   * 12:17 1Te 5:15
 * 12:18 Mk 9:50; Hi 12:14   * 12:19 Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4;
 2Te 1:6-7; Hi 10:30   * 12:20 Pro 25:21-22; Mt 5:44

¹ *Mıt miyapır niutıp niutıp nanımtau hım me mıt iuwe ne gavman hır enisesim. God kehimıtan gavman hır naanmıpre mıt miyapır nerer wit wit. God kewis mıt ne gavman in ek hır nau tı naanmıprai. ² Mıt kerek hır ap nises hım me gavman hır netpor, hır neweikın sip newet menmen God kewisım. Hır neweikın sip newet gavman, te maain gavman hır nanınıp nanınterim. ³ *Mıt ne gavman hır ap nepu nenip mıt yaain hır nıneini au. Mıt kerek hır nırıak enum keremem. Yi yınapen gavman hır han yaaik nanriuwi te yi ap eirıak menmen enum au. Yi eirıak menmen yaaim keremem te hır nantıp yi yaain. ⁴ Hır nıre mıt ne God nekrehr kırak naanmamrı te yi eiyu werek werek. Yi eirıak enum yi eineini eiyıntar hır ap neit niuk iuwe weinım au. Hır netıwem neiyım nanriwaank nanriuwe menmen mır. Hır nekrehr ke God hır nanınep mıt miyapır kerek nırıak menmen enum. ⁵ Te yi eiyımtau hım me gavman eiyisesim. Yi ap eiyisesim eiyıntar yi yıneini hır naniwep keremem au. Yi eiyisesim eiyıntar yi yekre han ki yertei hıram yaaim.

⁶ Yi eiwrı pewek me takis eiyıntar hır mıt ne gavman hır nekrehr ke God, hekrit hekrit hır naanmıpri te yi eiyu werek werek. ⁷ *Te yi eiwet mıt ne gavman menmen yapırwe hır nitihiyem. Yi eiwet mıt ne gavman pewek me takis hır nitihiyem. Yi eiwet mıt ne gavman pewek me takis me tı hır nitihiyem. Yi eiwenıpi niuk me mıt ne gavman hır iuwe. Yi han ekitet mıt ne gavman

---

* **13:1** Ta 3:1; Pro 8:15; Jo 19:11

* **13:3** 1Pi 2:13-14, 3:1, 3

* **13:7** Mt 22:21

hîr iuwe yi eirekyor menmen yaaim.

Mît miyapîr kerek hanhan neriuwe mît miyapîr han hîr nises hîm me God Moses kewisîm mau tîwei

⁸ *Yi eiwet mît menmen emrer mîr me menmen kerek nîpaa yi yetîwem. Menmen miutîp mamu te yi eiwet mît em. Hîram menmen im. Yi hanhan yeriuwehan. Mît miyapîr kerek hîr hanhan neriuwehan, hîr nises hîm me God nîpaa Moses kewisîm mau tîwei. ⁹ *Hîm me God Moses kewisîm mau tîwei hîram matîp mar im: “Yi mît eitike miyapîr yi ap eirihis mît miyapîr epei neit mîkan eiwenînem au emit! Yi ap einep mît han hîr nani. Yi ap eikintîp menmen me mît han. Yi ap hemkre menepam menmen me mît han.” Hîm meiyam mepu hîram mises hîm im miutîp Moses kewisîm. Hîram matîp, “Yi hanhan eiriuwe mît miyapîr han eiyîr ke yi hanhan eiriuwe hîras.” ¹⁰ *Mît miyapîr kerek hanhan neriuwe mît miyapîr han ap te nanrekyor enum taau. Te hîr hanhan neriuwe mît miyapîr hîr nises hîm me God werék werék Moses kewisîm mau tîwei.

Haiu emises menmen yaaim

¹¹ *Yi hanhan eiriuwe mît miyapîr han eiyîntar yi yertei in ek yi ap eire mît ne wîtaan nîwaai au. Yi eiyîkrit eiyises God yi eirîakan werék werék eiyîr ke mît kerek ne wîtaan nîwaai. Hîr nekrit nentar nîpaa haiu minîn mises hîm

---

* **13:8** Mt 22:39-40; Je 2:8 * **13:9** Eks 20:13-17; Lev 19:18

* **13:10** 1Ko 13:4-7 * **13:11** Ef 5:14; 1Te 5:6-7

me God, wɨ hɨrak pɨke kaknen kakɨkepai kak-taihis hɨram wen yanɨmɨn. Te in ek wɨ epei man menep. ¹² *Hɨram mɨre wɨtaan nepei au, wanewik mamnen te haiu emweikɨn sip emwet menmen enum me tɨ im hɨram mɨre menmen me wɨtaan. Haiu emises menmen me God hɨram mɨre nopen o yipo henmik haiu metɨwem me wepni hɨram mekepai haiu maminɨn menmen enum mamri han kiau. ¹³ *Haiu emises menmen yaaim mamriak menmen yaaim mɨre mɨt ne wepni nɨriakem. Haiu ap emises menmen enum me wɨtaan mɨt nɨriakem mar im. Hɨr naam tɨpar si enum naam menmen yapɨrwe ere hɨr netaritari, hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr hemkre menepam me menmen yapɨrwe, hɨr nenehan nentar menmen im. ¹⁴ *Te yi au. Yi ei yitehi Mɨtik kiau Iuwe Jisas Krai hɨrak kakɨkepi naanmampri yar ke yi yeriuwet klos mau yɨnk ki. Yi ap han ekitet ei yises menmen enum, menmen han ki hanhanem au emɨt!

14

Haiu ap han mamɨnpep mamɨntar menmen me nau yinan ne Krai hɨr nɨriakem

¹ *Yi eiwis mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God te hɨr ap nertei menmen werek werek wen au, yi eiwisi hɨr nanɨnen nanu nantikewi eiwenɨpi niuk me God. Te yi ap eitikeri einhan me menmen hɨr han kitet nanisesim au emɨt! ² *Mɨt han nises God werek werek, hɨr

---

* **13:12** Ef 5:11, 6:11   * **13:13** Lu 21:34; Ef 5:18   * **13:14** Ga 3:27   * **14:1** Ro 15:7   * **14:2** Jen 1:29, 9:3

nanim menmen yapirwe. Te mit han hir nises God hir ap nertei menmen mirak werak werak. Hir ninapen samiyak hir naam teket weisan keremem. Hir han kitet hir nanim sak te God han enuk kakriuweri. ³ *Yi mit miyapir kerek yaam menmen yapirwe yi ap einan yipir eiwirek ke mit kerek ninapen samiyak hir naam, teket weisan keremem au. ⁴ *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim menmen mit han hir nire wok mit ne Krai hir nirakem a? Mitik Iuwe Krai kerekek hirak han ekitet menmen mit nirak hir nirakem, hiram yaaim o enum. Hi han kitet hirak kaktip hiram yaaim mamintar hirak kakikepi nanises menmen yaaim.

⁵ *Mit han hir han kitet wi ham hiram minin wi ham. Mit han au, hir han kitet wi yapirwe hiram mipiram. Yi mit niutip niutip yi han ekitet werak menmen yi eiyisesim. ⁶ Mit neimin hir han kitet wi ham hiram, hir nises menmen im newenipi niuk me Mitik Iuwe Krai neriuwerem. Mit miyapir kerek hir naam samiyak hir newenipi niuk me Mitik Iuwe Krai neriuwerem nentar hir natip God hirak yaaik me menmen hirak kewetirem. Mit miyapir kerek naam teket weisan weinim, hir newenipi niuk me Mitik Iuwe Krai, hir natip God hirak yaaik me menmen hirak kewetirem.

⁷ Haiu mit ap mepu mises han kaiu, haiu ap mami mamises han kaiu au. ⁸ *Haiu mamu me menmen haiu mirakem, te haiu mamwenipi

---

* **14:3** Kl 2:16   * **14:4** Mt 7:1; Je 4:11-12   * **14:5** Ga 4:10

* **14:8** Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10

niuk me Mítik Iuwe Krai. Haiu mami te menmen haiu míríakem híram mamwénípi niuk me Mítik Iuwe Krai. Haiu mamu o haiu mami, haiu mít miyapír mamises han kírak mamíntar haiu ne Krai. ⁹ Haiu mít miyapír ne Krai mentar Krai kaa, te hírak kakír ke Mítik Iuwe ke mít miyapír nepei naa netike haiu mít miyapír kerek wen mepu.

¹⁰ *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi yenmak te yi einan yipír eiwírek eiyíntar ni yinan a? Maain haiu yapírwe mamírp mamrapít God, hírak skelim haiu mít me menmen haiu epei míríakem. ¹¹ *Hím me God Aisaia kewisím mau tíwei matíp mar im:

“Hi hepu, te hi Mítik Iuwe God hetpi werek. Mít, miyapír, típir, hír nanírp nanerepta nanwen niníp nanitehír nantíp nanír ik: ‘Ti hírekes kerekek ti God.’ ” ¹² *Tís, haiu yapírwe mamtíp God menmak haiu mises menmen haiu míríakem me wí haiu mau tí, te haiu naanempre híras. Te haiu skelim naiu yinan me menmen enum hír níríakem em epei au emit!

Haiu ap mamríak menmen meiyím mamíwaank naiu yinan mamriuwere

¹³ Te haiu skelim naiu yinan nepei au emit! Yi han ekitet menmen im. Yi ap eiríak menmen nanínip ni yinan hír nanríak menmen enum. Menmen im híram mamír ke mítik kerewo nan kenkewín. ¹⁴ *Hi hises hírm me Mítik Iuwe Jisas,

---

* **14:10** Mt 25:31-32; Ap 17:31; 2Ko 5:10   * **14:11** Ais 45:23; Fl 2:10-11   * **14:12** Ga 6:5   * **14:14** Ap 10:15; Ta 1:15

te hi hertei menmen yapirwe hiram yaa'im. Mitik hak han kitet menmen hiram enum te hirak ap kakisesim o kakim au emit. ¹⁵ *Samiyak o menmen yi yayim hiram mamawaank ni yinan han kir, te yi ap hanhan yeriweri au. Yi ap eiwis menmen yi yayim mamnip mit miyapir kerek Krai kaa kakikepi, hiram mamawaank menmen mir me Krai hir nisesim. ¹⁶ *Yi ap eiwis menmen yaa'im yi yisesim hiram mamnip mit han hir nantip hiram menmen enum. ¹⁷ God naanmiprai haiu misesik hiram ap menmen me tipar haiu mamim metike menmen au. Hiram menmen me God Himin Yaaik kewetaiyem haiu misesim, te haiu metike God mekiyan mau haiu han yaaik mamu. ¹⁸ Mit miyapir kerek nertei menmen me menmen mit nanim hiram menmen weinim, hir nises menmen Krai hanhanem, te God han yaaik kakriweri, mit miyapir han nantip, "Hir yaain."

¹⁹ *Te haiu hanhan emises menmen mamnip haiu mit yapirwe emkiyan emu han kiutip haiu emkaapan. ²⁰ Yi ap eiyaank menmen God kiriakem kekere han ke mit miyapir han yentar yi yenehan yentar menmen me yi yayim. Menmen yapirwe hiram yaa'im, te yi yayim menmen hiram mamnip ni yinan hir nanises menmen enum, te menmen yi yaam hiram menmen enum. ²¹ *Samiyak o tipar si enum yi yaam o menmen yapirwe yi yirakem hiram menip ni yinan hir nises menmen enum, te yi ap yayim o eiriakem meiyam nepei werek emit! ²² Menmen yi han kitetim me naan o tipar si enum hiram yaa'im te

* **14:15** 1Ko 8:11-13   * **14:16** Ta 2:5   * **14:19** Ro 12:18, 15:2

* **14:21** 1Ko 8:13

yi yayim, yi ap eiwepyapirem eiri han ke mit han eiriuerem au emit! Hiram menmen me yi mit yetike God. Mit kerek han kir ap katip menmen hir nisesim nanim hiram enum me menmen hir han kitet hiram yaaim, hir han yaaik nanu. ²³*Te mit kerek han kir katip menmen im hiram menmen enum, te hir nanim, hir niriak menmen enum. Han kir nepei ketpor hiram enum te hir ap nisesik au. Hir nikiamnaan naam. Menmen mit han kitet hiram enum te nanisesim, menmen mar im hir nisesim God katip hiram enum.

15

Haiu emises han ke Krai

¹ Haiu mit miyapir kerek mises him me God werék werék, haiu ap emises han kaiu mamim menmen o mamriak menmen menip naiu yinan ne krais ap nises God werék werék hir han enuk neriuwerem au emit! ²*Haiu emwen han kaiu emkepi me menmen hir han kitet hiram enum te hir enises God werék werék. ³*Krais hirak hirekes ap kises han kirak me menmen au. Hirak kises him me God te menmen enum man mewaanke. Him me God mau tiwei Sam hiram matip me menmen mar im: “Hi Mitik Iuwe hi hekrehir ke ti God hi heriuwe menmen enum mit enun netpim me ti hiram man meiyep.” ⁴*Him me God yapirwe mit nipaa ein newisim mau tiwei hiram mamkepai haiu han tokik emu me menmen enum mamnen mamraiwaank, haiu

---

* **14:23** Ta 1:15   * **15:2** Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33   * **15:3**
 Sam 69:9   * **15:4** Ro 4:23-24; 1Ko 10:11

mamerir wi haiu mamit menmen God kakwe-taiyem. ⁵ Hi hanhan God kerek kekepai haiu han tokik mamu haiu mamrir+wek kaktaihis, hirak kakikepi yi eiyises menmen Krai Jisas kir+akem yi eikiyan eiyu. ⁶ Te yi yapirwe eire han kiut+p yi eiwen+pi niuk me God hirak Haai ke Mitik kaiu Iuwe Jisas Krai.

Krais kikaap mit miyapir ne Isrel netike mit miyapir han ne weiwik ham

⁷ *Te yi mit miyapir en yi eiy+this ni yinan eitikeri han kiut+p eiyu eiyir ke Krai ketihis yi mit miyapir te mit nau ti nanwen+pi niuk me God nan+nterim. ⁸ **Yi eiy+this ni yinan eitikeri eikiyan eiyu eiy+ntar hi hetpi menmen im me Krai. Hirak keweik+n kire mitik kikaap mit ne Isrel kerek nerekir yink kir, hirak keteiknor God kat+p him yaa im hirak kakises menmen nipaa kat+p maam nipurer tirak Ebrahim Aisak Jekop hirak ketporem. Hirak ken kir+ak menmen im keremem au. ⁹ Krai kan te mit miyapir ne weiwik ham nanwen+pi niuk me God me menmen im. God hirak hanhan keriuwe haiu mit yapirwe. Him me God mau tiwei Sam kerek Devit kewisim hiram mat+p mar im:

“Hentar menmen im hi hau nim+n ke mit miyapir ne weiwik ham, hi awen+pi niuk mit, hi hinut henye.” ¹⁰ *Hiram him ham Moses kewisim hiram mat+p mar im:

“Yi mit ap ne weiwik me Isrel eitike mit miyapir ne Isrel, yi han yaaik eiyu.” ¹¹ *Him ham

---

* 15:7 Ro 14:1 * 15:8 Mt 15:24 * 15:8 Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49 * 15:10 Diu 32:43 * 15:11 Sam 117:1

matip mar im:

“Yi mit miyapir ap ne weiwik me Isrel, yi eiwenipi niuk me Mitik Iuwe God. Yi yapirwe yi eiwenipiyek wisenum.”

¹² *Him me God Aisaia kewisim mau tiwei matip mar im:

“Maain nepenyek hak ke maam Jesi (hirak haai ke Devit) hirak kaknen kakir ke nu hir mit nikan, hirak pike kensunen. Hirak kaknen mit ap ne weiwik me Isrel hirak naanmamror hir nanmeriyiwek hirak kakikepi hir nanire yaain.”

¹³ Hi hanhan God kerek kenipai haiu mameriyiwek hirak kakikepai kaktaihis, hirak kaknip yi han yaaik wisenum yi han ki kaku werek yi yisesik werek werek. Te God Himin Yaaik kakriuwe menmen mirak iuwe kaknipi yi eimeriyiwek ere God kakweti menmen yaaim mirak.

Pol hirak han yaaik keriuwe menmen hirak kiriakem

¹⁴ Nai yinan, hi hirekes hertei hekre han kai yi hirras yi yaain, yi yirak menmen yaaim. Yi yertei him me God werek werek yi yertei yatip mit han ne yi hirras en yeteiknor menmen mirak.

¹⁵⁻¹⁶ *Te hi nepei hewisi menmen ham hetpi him manp heriuwerem. Hi ap hinapen hetpiyem au. Hi hanhan hetpi menmen me hi hekeyi han ki hentar God hirak hanhan keriuwa kehimitena hi hire mitik aposel ke Jisas Krais, hi hirak

---

* **15:12** Ais 11:10; Rev 5:5   * **15:15-16** Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17

menmen hikaap mit miyapir ap ne Isrel neriuw-
 erem. Hi hiriak menmen har ke mitik pris hirak
 kiriakem. Hi hatip mit miyapir ap ne weiwik me
 Isrel him me God, te God Himin Yaaik kaknipi hir
 yaain nanir ke menmen mit pris newepwarem
 newet God em, hirak kehimitenor hir ne God
 Haai, hirak han yaaik kakriuwari.

¹⁷ Hi han yaaik heriuwe menmen hi hiriakem
 me God hentar hi ke Krais Jisas. ¹⁸ *Hi ap hatip
 me menmen ham au. Hi hatip me menmen
 Krais kekepa hi hiriakem te mit miyapir ap ne
 weiwik me Isrel, hir nemtau him me God hir
 nisesim. Hirak kekepa keriuwe him hi hetpim,
 metike menmen hirak kekepa hi hiriakem mar
 im. ¹⁹ God Himin Yaaik kekepa hi hiriak menmen
 yaaim hikaap mit miyapir nnap o his hit mir
 enum. Te hi herp Jerusalem, hi hen yanimin
 ere hi hipiun provins Ilirikam, hi hewepyapir
 him yaaim me Krais, hi atip mit em. ²⁰ *Me
 menmen im hi hiriakem, hi hanhan wisenuk hi
 hewepyapir him yaaim me Krais hetpim heit wit
 kerek mit ap nemtau him me Krais wen au. Te
 hi ap hiriak menmen heit wit kerek mit han
 nepei netpor him. Hi hinapen ariak menmen im.
 Hiram mar ke hi hime winak kentar teinik mitik
 hak epei hekin hei yem hamir. ²¹ *Au, hi hanhan
 hises him me God mau tiwei nipaa Asaia kewisim
 mar im:

“Mit miyapir kerek mit han ap nan netpor men-
 men me Mitik Iuwe, hir nanirek. Hir mit

---

* **15:18** 2Ko 3:5   * **15:20** 2Ko 10:15-16   * **15:21** Ais 52:15

miyap̄r kerek n̄paa ap nemtau menmen m̄rak, h̄r nan̄rteiyem.”

Pol hanhan kak̄r m̄t ne Rom te h̄rak kakno wit Spen

²² *N̄paa ere in, hi ap han h̄ri hentar menmen hi nepei hetpiyem. ²³ Te in ek hi h̄riak menmen meit wit im nepei au. Me tito yap̄rwe hi hanhan anen ari. ²⁴ *Te hi han kitet hi ari hi ehu me w̄ meiyam atikewi. Hi ehu etikewi epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano ein.

²⁵ *In ek kerekek hi ano wit Jerusalem, te hi akaap m̄t miyap̄r ne God en. ²⁶ *Hi eno Jerusalem hentar m̄t miyap̄r ne Masedonia netike m̄t miyap̄r ne provins Akaia han kitet nan̄siuwe pewek mamno mamkaap m̄t miyap̄r ne God neit en, h̄r enun ap netenen menmen mei au. ²⁷ *H̄r hanhan nanriuwet menmen im mamkepi nanriuwere. H̄r enkepi nanwet̄r menmen mam̄kreh̄r m̄ram mentar menmen im. N̄paa h̄r m̄t ne Jerusalem h̄r newet̄r menmen m̄r yaaim me God, te in ek h̄r nanwet̄r mei mam̄kreh̄r m̄ram nankepi nanwet̄r pewek mei.

²⁸ Te hi hanhan ahin̄n ariak menmen im. Hi hewet̄r pewek im kerek m̄t miyap̄r h̄r net̄wem nesiuwere man. Epei au, te hi anen ari yi yeit yayiwe ke wit Spen. ²⁹ *Maain w̄ hi anen ari, hi hertei Kraisk kaku kak̄kre han

---

* 15:22 Ro 1:10-13   * 15:24 1Ko 16:6   * 15:25 Ap 19:21,
24:17   * 15:26 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12   * 15:27 Ro 9:4; 1Ko
9:11   * 15:29 Ro 1:11

kai iuwe te hi akepi ariuwe menmen im h̄irak hanhan kakwetiyeṃ.

³⁰ *Nai yinan, hi hitihi h̄im manp hentar yi han kitet menmen me Jisas Kraiṣ metike menmen me hanhan meriuwehan God H̄im̄in Yaaik kewiṣim mekre han kiau, yi yetikewa haiu mamitehi God iuwe me hi. ³¹ Yi eit̄iwekhi h̄irak naanmamrau me m̄it̄ neit̄ provins Judia h̄ir ap niseṣ h̄im̄ me God ap te h̄ir naniyep. Yi eiyitehi God h̄irak kaknip h̄ir m̄it̄ miyap̄ir n̄irak neit̄ wit̄ Jerusalem h̄ir han yaaik nanriuwe pewek hi ewet̄irem. ³² God hanhan hi anen ari, te hi han yaaik ehu etikewi me w̄i mei kike.

³³ Hi hanhan God kerek kenipai han kiau kau werek, h̄irak kaku kaktikewi. Keremem.

16

Pol kesiuwe h̄im̄ gude kat̄ip̄ m̄it̄ miyap̄ir h̄ir yaain

¹ Hi hanhan hetpi me m̄ite paiu yina piut̄ip̄ niuk m̄ire Fibi. H̄ire m̄ite kerek wiṣeṣ h̄im̄ me God h̄ire w̄ikaap̄ m̄it̄ miyap̄ir ne weiwīk̄ miut̄ip̄ me God neit̄ wit̄ Senkria. ² Hi hetpi me m̄ite ip̄ e te yi yait̄iwehiṣ yaȳir ke m̄it̄ miyap̄ir ne God eniseṣim. Yi eirekȳiwerem eiȳir ke God hanhan yi eirīakem. Yi eikepiye eiriuwe menmen h̄ire hanhan waut̄iwem waw̄int̄ar h̄ire nepei wekepa hi hetike m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe.

³ *Yi yait̄ip̄ Prisila wetike m̄it̄ik̄ k̄ire Akwila hi hetpor h̄ir yaain. H̄ir n̄irīak̄ menmen me Jisas Kraiṣ netikewa. ⁴ N̄ipaa h̄ir menep nani te h̄ir

---

* 15:30 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1   * 16:3 Ap 18:2, 18, 26

nekepa. Hi kerekek han yaaik heriuweri au. Mít miyapír yapírwe ap ne weiwík me Isrel kerek nises hím me God nerer wit wit hír han yaaik neriuweri. ⁵*Yi yaitíp mít miyapír kerek nererik neit wínak kír newenípi niuk me God neitai, yi yayítpor hi hatíp hír yaain. Yi yaitíp kai yinak yaaik Epinitas hírak yaaik. Hírak mítík kinín mít miyapír ne Esia, hírak kinín kises hím me Kraiss.

⁶ Yi yaitíp Maria hi hetpíwe híre yaaip. Híre wíríak menmen yapírwe wekepi weriuwerem.

⁷ Yi yaitíp Andronaikas ketike Junias hi hetpíwekít hírakít yaaikít. Hírakít te weiwík mai hírakít nípa tetikewa men wínak enuk. Hírakít mítíkít aposel niuk mírakít híram iuwe mít yapírwe nerteiret. Nípa hi hises hím me Kraiss wen au, hírakít nepei tisesim.

⁸ Yi yaitíp Amplietas hi hetpíwek hírak yaaik. Hi hanhan heriuwerek, hírak kai yinak ke Kraiss.

⁹ Yi yaitíp Eban hi hetpíwek hírak yaaik. Hírak kíriak menmen me Kraiss ketikewai. Yi yaitíp Stekis hi hetpíwek hírak yaaik, hírak kai yinak yaaik.

¹⁰ Yi yaitíp Apelis hi hetpíwek hírak yaaik. Hi hemtau mít natíp mít enun nerekyíwek enum te hírak kises Kraiss werek werek. Yi yaitíp mít miyapír neit wínak ke Aristobyulas hi hetpor hír yaain.

¹¹ Yi yaitíp Herodion kerek kai ke weiwík miutíp, hi hetpíwek hírak yaaik. Yi yaitíp mít miyapír neit wínak ke mítík Nasisas kerek nises hím me Kraiss, hi hetpor hír yaain.

---

* **16:5** 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15

¹² Yi yaitip Traifina wetike Traifosa hi hetpor h̄r yaain. Miyap̄r wik in h̄r n̄riak menmen iuwe me Mit̄ik Iuwe Krai. Yi yaitip m̄te Pesis hi hetp̄we h̄re yaaip. H̄re pai yaaip wir̄iak menmen iuwe me Mit̄ik Iuwe Krai.

¹³ *Yi yaitip Rufas kerek mit̄ik yaaik kises Mit̄ik Iuwe Krai werek werek, h̄rak ketike miye p̄rak, kerek h̄re w̄re miye pai, hi hetpor h̄r yaain.

¹⁴ Yi yaitip Asinkritas, Fligon, Hemis, Patrobas, Hemas netike m̄t han n̄ses h̄m me Krai nau netikeri, hi hetpor h̄r yaain.

¹⁵ Yi yaitip Filologas, Julia, Nerias ketike yenten p̄rak, Olimpas, h̄r netike m̄t miyap̄r han h̄r n̄ses God h̄r nau netikeri, hi hetpor h̄r yaain.

¹⁶ *Yi m̄t en yi yises menmen yi ȳriakem, yi eiktaanhis yaitip yi h̄ras yi yaain. M̄t miyap̄r yap̄rwe ne Krai in h̄r nesiuwe h̄m netpi yi yaain.

Yi einep̄n eikeip̄n m̄t kerek nanri han ke m̄t h̄r nenke hasini han nen p̄nak han nen p̄nak

¹⁷ *Nai yinan, hi hetpi yi naanmamre h̄ras me m̄t kerek h̄r nanri han ke m̄t te h̄r nenke hasini han nen p̄nak, han nen p̄nak, h̄r neweik̄n sip newet h̄m me God n̄paa m̄t h̄r netpiyem. H̄r newaank m̄t n̄ses h̄m me God neriuwe h̄m ham. Yi einep̄n eikeip̄n. ¹⁸ *M̄t nar ik h̄r ap n̄riak menmen me Mit̄ik Iuwe Jisas Krai. Au, h̄r n̄ses menmen me han k̄r. H̄r newises m̄t miyap̄r kerek ap han kitet h̄r netpor enum, h̄r nemitorp̄n nimorn̄p̄n neriuwe h̄m m̄r yaaim

---

* **16:13** Mk 15:21   * **16:16** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14   * **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10   * **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3

weinim. ¹⁹ *Yi yises him me God werék werék te mit nerer wit wit nemtewem. Menmen im menipa hi han yaaik heriuwi. Hi hanhan yi yertei werék menmen hiram yaaim, te menmen enum mamri han ki yi eiyisesim au. ²⁰ *God kerek hirak kenipai han kiau kau werék menep te kakinin Seten te yi eiyinin menmen mirak. Hi hanhan Mitik kiau Iuwe Jisas hirak kakrekya yaaim kaku kaktikewi.

Mit han nesiuwe him natip gude me mit ne Rom

²¹ *Timoti kerek kiriak menmen ketikewa hirak ketpi yi yaain. Lusias, Jeson, Sosipata, hir ne weiwik mai, hir netpi yi yaain.

²² Hi Tetias, hi hemtau him me Pol ketpewem hi hewisim mau tiwei im, hi hirekes hetpi yi yaain yentar yi yises Mitik Iuwe.

²³ *Mit miyapir nises him me God nererik neit winak ke mitik Gaias newenipi niuk me God. Hirak kerek naanmimprau hi Pol me menmen te hirak kerekek ketpi yi yaain. Erastas, hirak kuskus ke wit iuwe ik ketike kiau yinak Kwotas, hirakit tetpi yi yaain.

²⁴ (Hi hanhan Mitik Iuwe Jisas Kraiss kakrekya menmen yaaim.)

Yi eiwenipi niuk me God

²⁵ *Hiau mamwenipi niuk me God. Hirak kakikepi yi eiyises him mirak werék werék han tokik eiyu. Him im yaaim me Jisas Kraiss kerek hi hatip mit em, hiram nipaa God kisawinem.

* **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20   * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15

* **16:21** Ap 16:1-2, 19:22, 20:4   * **16:23** 1Ko 1:14   * **16:25** Ef 1:9, 3:5, 9; Kl 1:26

26 *Te in ek hirak kewepyapirem keteiknaiyem meriuwe him mit profet nipaa newisim mau tiwei. God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik nepei katip him manp te haiu mit mewepyapirem mamtip mit miyapir ne weiwik ham nerer wit wit him mirak, te hir nanimtwem nanisesim. 27 *Hi hanhan haiu mamwenipi niuk me God hirak kerekek kertei menmen yapirwe. Haiu mamwenipi niuk mirak tipmain tipmain enum eik mamintar menmen Jisas Krai kerekaiyem.

Mepir keremem

---

* 16:26 Ro 1:5   * 16:27 1Ti 1:17; Ju 25

Him Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a